

HRVATSKI PLANINAR

10 • 1996
LISTOPAD

ČASOPIS HRVATSKOG PLANINARSKOG SAVEZA JOURNAL OF THE CROATIAN MOUNTAINEERING ASSOCIATION

Godište 88
Volume 88

Listopad 1996
October 1996

Broj 10
Number 10

SADRŽAJ

Krunoslav Milas: Povratak	273
Darko Berljak: Kailas - hodočašće na rubu neba	274
Slavko Lupoglavač: Na vrhu Gran Paradisa	283
Neven Milčić: Na Sv. Nikoli, najvišem vrhu otoka Hvara	285
Ivo Puharić: Fešta 70-godišnjaka na Biokovu	288
Miljenko Pavešić: Susret planinara sedamdesetgodišnjaka	290
Alan Čaplar: Sjedeći na vrhu	292
Zlatko Pap: Potok Seljanec na Ivanščici	293
Dr. Borislav Aleraj: U Velikom Kozjaku ima još puno toga za penjanje	294
In memoriam	295
Obljetnice	296
Tko je tko u hrvatskom planinarstvu	298
Planinarstvo u tisku	299
Zaštita prirode	300
Speleologija	301
Orijentacijski sport	302
Vijesti	303

Slika na naslovnoj stranici:
Kailas u Tibetu

Foto: Darko Berljak

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: prof. dr. Željko Poljak, HR-10000 Zagreb, A. Cesarsca 5
UREDNIČKI ODBOR: Nikola Aleksić, dr. Borislav Aleraj, Darko Berljak, dr. Srećko Božičević, ing. Vlado Božić, Željko Gobec, Jakša Kopić, dr. Milivoj Kovačić, prof. Krunoslav Milas i Tomislav Pavlin
Preplata za 1996. godinu 80 kuna (za inozemstvo 43 DEM), poštanskom uplatnicom na žiro račun Hrvatskog planinarskog saveza broj 30102-678-5535. Devizne uplate na broj: SWIFT-ZABA-HR XX 25731-3253236. UPOZORENJE! Na uplatnici bezuvjetno unijeti u rubriku "Poziv na broj" u malim prozorčićima brojku 02, a u veću svoj preplatnički broj koji se nalazi uz adresu na omotu svakoga dostavljenog časopisa. Bez toga broja preplata se gubi (banka dostavlja samo podatak o preplatnickom broju). Novi preplatnici trebaju taj broj tražiti od Saveza (pismeno u Kozarčevoj 22, telefonom 448-774) ili Savezu poslati fotokopiju uplatnice.

IZDAVAČ I REDAKCIJA: Hrvatski planinarski savez, HR-10000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel. i fax 01/448-774 (8-14 sati). Izlazi u 12 brojeva godišnje. Prvi broj izšao 1898. godine kao glasilo Hrvatskog planinarskog društva. Časopis nije izlazio od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. Od 1949. do travnja 1991. izlazio pod naslovom "Naše planine"

TISAK: Štamparija "Spiridon Brusina", VI. Danica i Ante Pelivan, Lomnica D., Velika Gorica

Tiskanje časopisa omogućuje donacijama Tvorница boja "Chromos" Samobor

Na ovaj časopis ne plaća se osnovni porez na promet na temelju mišljenja Ministarstva prosvjete (612-10/92-01 187 ur. br. 532-03-1/7-92/9201 od 16. 3. 1992)

Povratak

KRUNOSLAV MILAS, Zagreb

Mjesto: Hunjka, Medvednica. *Vrijeme:* srpanj 1991. Nekoliko desetaka glasnih planinara rasutih osunčanom poljanom od jednom utihne; puni je sat. Svi se okupljaju oko tranzistora. Slušaju se vijesti s ratišta.

Mjesto: isto. *Vrijeme:* tjedan dana poslije. Ponovno vijesti. Među prisutnima netko se prisjeti da je sve isto kao i prošle nedjelje. Samo je "naših dečki" na ratištima posvuda tridesetak manje.... i tako iz tjedna u tjedan. A pravi, onaj žestoki rat počeo je tek ujesen.

Zatim dodoše još žeće borbe. Hrvatska je gorjela, iz dana u dan. Od prijatelja, planina je prijetila da postane smrt. Često sam čitao tekstove starih planinara. Za II. svjetskog (*možda domovinskog*) rata ni Sv. Jakob na Medvednici nije bio siguran. Hoće li opet planina postati neprijateljem? Pa ona je *naša domovina*, kliktao je pok. "Krampus", Želimir Kantura!

Zbog srca i hrabrosti ostala je naša. Bila je prijatelj tijekom cijelog (*drugog domovinskog!*) rata. Mnogi su planinari stisli zube, pregrizli strah i otišli u brda. Braniti. A drugi su i dalje posjećivali ono što se moglo posjećivati. I nije bilo ni *zelenog kadera ni partizana*. Bilo je samo Hrvata. A neprijatelj je nebulozio o "*hiljadama ustaša i bojovnika na Velebitu*". U njihovom je strahu svaki hrabri planinar vrijedio za stotinu!

Hrvatske su planine najvećim dijelom opustjеле planinarima-hodačima i bile prepunjene planinarima-ratnicima. Ipak se planinarilo, iskorištavao se svaki slobodni trenutak i svaki slobodni komad hrvatske planine. I tako sve do ove godine.

Prošle su godine *uzmaka i pričuvnih položaja*. Došla je pobjeda. Ono što nikad ne smijemo zaboraviti jeste činjenica da je Hrvatska PLANINOM oslobođena! Parafraziram riječi jednog pripadnika hrvatske vojske nakon zauzeća Knina: "Ovo sada što smo osvojili samo je drugo, lakše poluvrijeme. Prvo, ono teže poluvrijeme, bilo je na Velebitu i na Dinari. Kad smo tamo pobijedili, znali smo da ih imamo"

Ovoga su se ljeta planinari konačno vratili u svoju Planinu. Planinarski, onim uvijek slobodnim dijelovima hrvatskih planina, pridruženi su i ostali planinski dijelovi *Lijepe naše*. Trebalо je samo vidjeti gužvu tijekom sezone na sjevernom Velebitu; Zavižan je iz tjedna u tjedan bio pun posjetitelja. Od subote se na nedjelju spavalо posvuda. Pored speleologa, planinari-hodači jedva su imali mjesta na prostorima oko Lubenovca. Gotovo se dvije stotine planinara, pored drugih posjetitelja, okupilo na Veliku Gospu na Velikom Rujnu. Biokovo, Dalmacija, sve je oživjelo. Skupina naših planinara iz Herceg-Bosne posjetila je i vrh Čvrsnice. Posebno je na popularizaciji planinarstva mnogo ove godine učinio i vlak "Karlek", koji je tijekom ljeta i jeseni vozio na liniji Zagreb - Ogulin svake subote po simboličnoj cijeni od 15 kuna po povratnoj karti. Svake je subote Ogulin oživio, a više od stotinu planinara i izletnika odlazilo bi na Klek. Bio sam prisutan kad se na sam vrh Kleka, te naše simbol-planine, po kiši penjala procesija posjetitelja.

Pet je godina prošlo od početka rata. Teško je, ali svakim je danom lakše. Hrvatske planine su ponovno slobodne za svoje stanovnike koji se vraćaju. Jer, nikad neću zaboraviti riječi pročitane u *Sportskim novostima* povodom davne 110. obljetnice hrvatskog planinarstva (parafraziram): *Nije istina da je planinar čovjek koji voli i često odlazi u planinu. Ne. Planinar je čovjek koji živi u planini. Samo se ponedjeljkom spušta u grad na posao, da razmjeni dojmove i da se dogovori o ponovnom povratku u planinu!*

Kailas - hodočašće na rubu neba

2. Krug oko svete planine

DARKO BERLJAK, Zagreb

Četvrti dan krajolik se naglo promjenio. Na južnom obzoru nazirala se nepalska Himalaja obavijena oblacima, na sjeveru su se pojavili niži vrhunci Transhimalaje, a mi smo se vozili po ravniciama čiju veličinu nije bilo moguće procijeniti.

Tlo je bilo pjeskovito, s rijetkom travom, a svaki trag ceste ostao je daleko iza nas. Prijašnjih smo dana putem sretali poneki kamion ili jeep, ali ovdje je sve bilo pusto. Tek ponegdje usamljen nomadski šator, raštrkani yakovi i mala stada ovaca.

Kasno popodne došli smo do Brahmaputre koja je lijeno vijugala po ravnici. Visina je bila 4800 metara, iako okolica nije pružala takač ugodnaj. Širina rijeke bila je oko trideset metara i kamion sa stvarima hrabro je jurnuo u vodu.

Ispočetka je voda dosezala visinu poklopca na motoru, no negdje na sredini rijeke kamion je upao u neku rupu, gadno se nagnuo i stao. Mjehurići zraka iz ispušne cijevi duboko pod vodom još su

neko vrijeme bučkali na površini i zatim se motor bespovratno ugasio. Drugi vozač na obali sve je to napeto promatrao. Kada je kamion stao, počeo se smijati kao lud i ponosno iz prtljažnika izvadio čelično uže. Sada smo se nasmijali mi, jer je uže bilo dugo najviše osam metara, a kamion je bio dvostruko dalje u rijeci. To našeg vozača ni najmanje nije smetalo. Ušao je sa svojim kamionom u rijeku, zagazio do vrata u vodu, pričvrstio uže, počeo izvlačiti unesrećenoga i, naravno, sam se ukopao u pjeskovito dno. Vikali smo mu neka prestane, jer nam se s dva potopljena kamiona smiješio poduzi godišnji odmor na obalama rijeke Brahmaputre.

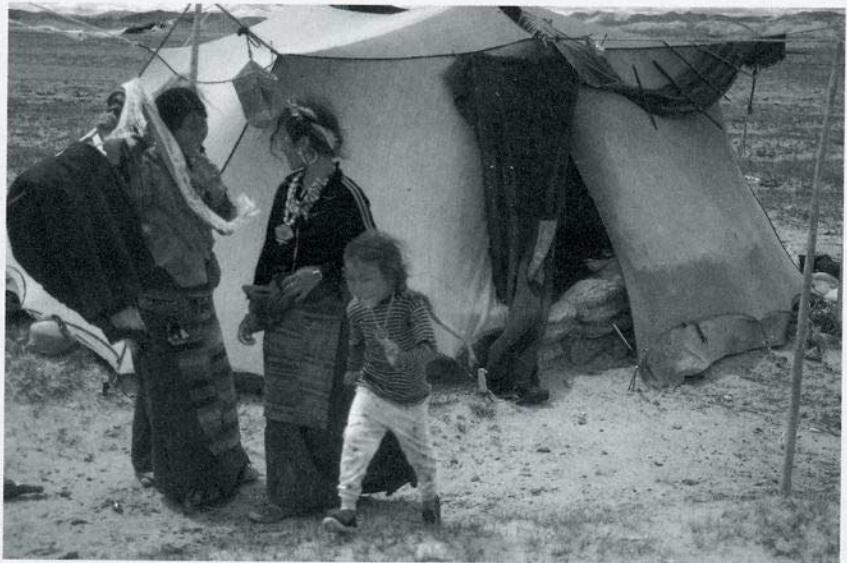
Nekako se iščupao na obalu, za to vrijeme su drugi vozač i vodič hrabro izašli iz svoje kabine u hladnu vodu, popeli se na kamion i počeli odvezivati bačve s benzinom. Sva sreća da su bile učvršćene s trideset metara konopljinog užeta, koje su spojili sa čeličnim užetom. Nakon nekoliko pucanja, uže su konačno postavili trostruko i

*Kineska delegacija
u Brahmaputri*

*Sve snimke:
Darko Berljak*

*Nomadi koji su
nam pokazali put*

negdje pred noć, uz pomoć svih tibetanskih i ostalih bogova, izvukli drugi kamion na obalu.*

Zarobljeni uz neprelaznu Brahmaputru, zanimljivo je bilo slušati kako cijelu noć iz svih šatora pljušte ideje o tome kako prijeći rijeku. Prijeći je negdje drugdje na ravnici - bila je sjajna zamisao tako dugo, dok vodič nije rekao da je jedino na ovom mjestu na dnu kamenje koje su postavili kineski vojnici prije mnogo godina, dok je na drugim mjestima samo mulj i pijesak. Neki su predlagali da rupu na sredini napunimo kamenjem, ali i to je ubrzo odbačeno jer smo zadnje kamenje vidjeli prije 300 kilometara. Možda, da maksimalno rasteretimo jedan kamion i oko njega zavežemo prazne bačve s benzином i preplovimo na drugu stranu? Takvih bačvi imamo premalo, a proljevanje dragocjenog benzina usred Tibeta učinio bi naš povratak u Nepal vrlo "zanimljivim". Najrazumije bi bilo da otidemo pješice do Kailasa i vratimo se kućama negdje oko Nove godine, što se, naravno, većini nije svidalo.

Ujutro je za samo pet minuta sve riješio naš vozač. Svoga je prijatelja proglašio neznalicom za prijelaz tekućica, utrpao nas u svoj kamion i zateo se punom brzinom u Brahmaputru. Napravio je

* Gornji tekst objavljen je s nekim tiskarskim pogreškama već u prošlom broju HP na kraju prvog dijela ovog članka. Uz ispriku čitateljima, taj dio ponavljamo u ispravnom obliku. (Op. ur.)

val koji je pljusnuo preko kabine. Nedostajalo mu je samo tri metra da se dokopa druge obale kada je uletio u još veću rupu na dnu i rijeka je punom snagom potopila mjesto predviđeno za putnike i njihove stvari. Uz krikove i poneki vrisak, moje je društvo zajedno sa mnom tražilo suha mjesta na nosačima cerade i, pošto nije bilo drugog izlaza, skočili smo u vodu i mokri se dokopali druge obale.

Savršeno! Bili smo na drugoj strani s fotoparatima i novčanicima, sve ostalo bilo je u vodi ili na suprotnoj strani u drugom kamionu. Izvlačenje kamiona nije bilo moguće, jer se predaleko udaljio od obale i jedino što je preostalo bila je nada da se pronađe još neki kamion s dovoljno dugim čeličnim užetom. Vodič je preplivao na drugu obalu, sjeo na kamion i nestao. Sjetili smo se da smo jučer u jednom nomadskom naselju vidjeli neki kamion i treba se nadati da u međuvremenu nije otisao.

Kasno popodne došla je pomoć. Uz teške muke i zajedničkim snagama konačno su izvukli naše potopljeno vozilo. Njegovo vozno stanje bilo je velik upitnik, jer je predugo bilo u vodi, a sitnica koja nam je još preostala toga dana, bila je vratiti se kako znamo na drugu obalu. Uz ne baš pristojne riječi ponovno smo zagazili do vrata u mutnu vodu Brahmaputre.

Situacija je bila krajnje očajna. Naša je amfibija uz vrlo čudne zvukove proradila negdje oko po-

noći, ali su vozači i vodič zaključili da se rijeka ne može prijeći i da jedini put vodi natrag u Lhasu. Gotovo smo se pomirili s time, ali posada je pala u još veći očaj kada sam im objasnio da naše vize istječu tek za tri tjedna, da smo platili 3000 km vožnje i da će nas voziti gore-dolje po Tibetu sve dok to ne iskoristimo.

Netko je, izgleda, izvan šatora uživao u zalasku sunca i pogledu na neprelaznu rijeku, jer smo čuli nekakve zlobne uvjike. Izašli smo i imali što vidjeti. Na drugoj strani zaustavio se konvoj od četiri Land Rovera s oko dvadesetak kineskih delegata koji su se, kako smo poslije saznali, vraćali iz posjeta nekom pograničnom mjestu. Prvo je vozilo krenulo u vodu i, naravno, potonulo na sredini. To Kineze ni najmanje nije smetalo, jer je njih desetak, uz male poteškoće, izguralo Land Rover na našu stranu. Kiselo smo se smijali, ali smo i to prestali kada je drugi automobil savršenom putanjom i još boljom brzinom, zbog svoje lakoće, jednostavno nizvodno prepolovio zamku na sredini rijeke. To je uspjelo i trećem, a četvrtog su opet izgurali. Sve u svemu, za deset minuta bila su četiri Land Rovera i dvadeset mokrih Kineza na našoj strani. Slaba utjeha, jer kamioni ne mogu plivati, a da i mogu, naš je pravac prelaza užvodno, jer je tako postavljeno kamenje na dnu. Čak da smo iznajmili i skupe Land Rovere, tu bi bio kraj našega puta.

No, nisu ni Kinezi na drugu obalu pali s Marsa. Priznali su da prije nekoliko tjedana ni oni nisu mogli prijeći rijeku, da su se vratili dio puta, da su preko planina otišli osamdeset kilometara užvodno gdje se Brahmaputra širi u nekoliko rukavaca, tamo je prešli i vratili se nedaleko od našega mjesta, ali na drugoj strani rijeke. Ali, zašto su sada riskirali i vraćali se ovim, a ne istim putem? Vrlo jednostavno. S naše je strane spust među te rukavce moguć, ide se nizbrdo kroz pješčane dine, ali nitko se tim putem nije uspio vratiti, jer ostane ukopan u pijesku. Bolje da to nismo ni pitali, naši vozači su nakon toga pali u još veće malodušje.

Mokri Kinezi su nestali u noći, mi otišli na spavanje, a vozači i vodič su se cijelu noć nešto dogovarali.

Najvjerojatnije je odlučilo to što su vozači Tibetanci, pa je i njima bilo stalo da dodu do Kailasa i naprave hodočasnički krug oko njega. Uz kazete na kojima su bile snimljene budističke molitve, a neprestano mrmljajući i svoje vlastite,

vozači su se ujutro hrabro uputili sa zadovoljnim turistima u brdo sjeverno od Brahmaputre. Priroda je bila najvjerojatnije nalik na onu u Tibetu prije dolaska i danas rijetkih nomada. Krda divljih *kyang* magaraca, stada antilopa i divljih ovaca, bezbrojne ptice, zečevi, veliki planinski miševi, a visoko na nebu orlovi i lešinari vrebali su svoj pljen na zemlji. Tisuće kilometara nema ni jednog drveta i ptice se gnijezde u rupama što ih iskopaju na strmim pobočjima. Nigdje traga čovjeku, što je užasno plašilo vozače. Tko zna što im se motalo po glavama dok smo i nizbrdo upadali u pijesak tako da smo se jedva kretali dalje. Povratak bi se lako mogao pretvoriti u nedoumicu: što je manje zlo - zaglaviti u pijesku ili vodi?

Da nevolja bude još veća, kada smo došli do velike šljunkovite doline prepune razlivenih rječnih rukavaca, spustila se magla i jednostavno smo se izgubili. Ne baš lako, prolazili smo najmanje deset puta preko metar dubokih i dvadesetak metara širokih rječica. Naš je vozač vozio u svim smjerovima, ne znajući više kamo da krene. Ugledao je veliko stado antilopa i pojuri za njima uživajući u divljem trku životinja pokraj kamiona. To mu je uskoro dosadilo i zaustavio je kamion. Odjednom, kao da se probudio od mrtvih, počeo je pjevati, vikati i sam sebi se diviti. Nedaleko se jedva nazirao neki stari trag kotača. Kao najiskusniji indijanski tragač slijedio ga je, gubio i ponovo pronalazio, dok nismo ugledali u daljini šatore s nomadima. Objasnili su nam kako pronaci dolinu iz koje smo pobegli i popodne smo već bili ponovno na Brahmaputri, ali ovoga puta na njenoj drugoj strani.

Tih je dana za vozače bilo izuzetno važno da pronađu nomade, jer osim što su znali pokazati put, to je bilo jedino mjesto gdje su vozači i vodič mogli nešto pojesti i popiti. Izbor ih je zadovoljavao, uvijek je bilo slanoga tibetanskog čaja i sirove ovčetine sušene na vjetru. Ni nekima od nas taj menu nije bio odbojan, jer su nam se već ogadili kineski mesni doručci i zdrobljeni slatki keksi što smo ih kupili u Lhasi.

Osmog dana puta znao sam da Kailas mora biti negdje vrlo blizu. Spuštali smo se kroz neki kanjon i nešto se počelo plaviti na izlazu iz njega. Kamioni su poskočili preko posljednje uzvisine i pred nama se otvorio pogled na veliko smaragdno-plavo jezero široko tridesetak kilometara, na čijoj se južnoj strani uzdizao snježni lanac indijske Himalaje.

Sveto jezero Manasarovar. Zaustavio sam kamion, išašao i pokraj velike hrpe svetog kamenja s ispisanim mantrama i molitvenih zastavica na njima, polagano se počeo okretati udesno, očekujući sliku koju sam godinama beskrajno želio vidjeti uživo.

Još osamdeset kilometara daleko, nepojmljivo se uzdižući iznad niskih planina u okolini, blještalo je divovski snježni dragulj dodirujući vrhom tamne oblaka i najvjerojatnije samo Nebo iznad njih. U tišini koju je prekidalo samo šuštanje molitvenih zastavica, Kailas je u svojoj nezemaljskoj ljepoti nadvisivao ne samo tu stotinama kilometara veliku visoravan, ostali dio Tibeta, nego možda i cijeli svijet.

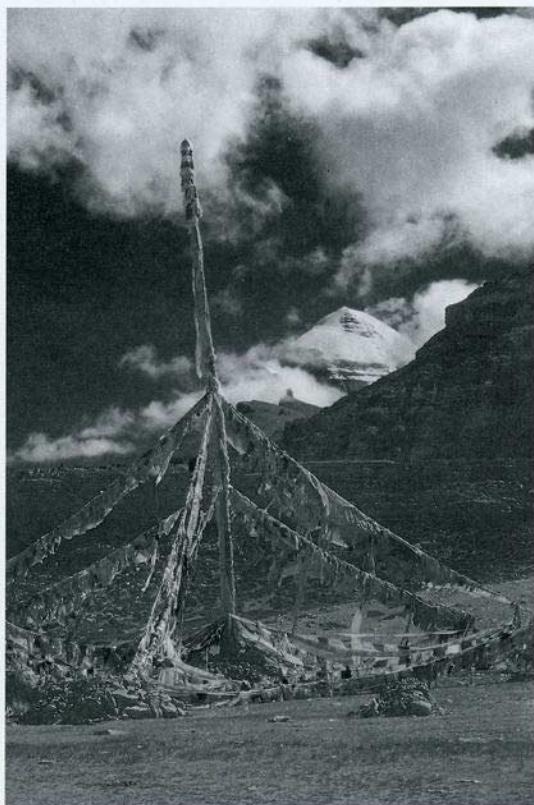
Nisam mogao izdržati da ne učinim ono što radi svaki Tibetanac kada ga ugleda: sklopiti ruke iznad glave, spustiti ih do visine očiju i do srca, te leći na zemlju s ispruženim rukama ispred sebe. Sve planine zasljužuju poštovanje i poklon, ali ova ispred mene širila je neko neopisivo ozračje i bila takvo savršenstvo oblika za koje nisam vjerovao da postoji na ovome svijetu.

Vozač i vodič radili su to isto, mrmljajući najsveti od svih mantri: "Om mani padme hum".

Do vojnog šatorskog naselja blizu jezera došli smo sa zadnjim kapima ulja u motoru, jer smo prošlih dana potrošili sve zalihe od 50 litara - vozačima nikako nije uspijevalo da zakrpaju jednu rupu ispod motora kroz koju je neprestano istjecalo ulje.

Kineski vojnici nisu imali primjedbi na naše papire, ali ih je očito zasmetalo kada smo priznali da ćemo napraviti hodočasnici krug oko Kailasa. Prezrije su nam bacili dozvole i gotovo nas istjerali iz šatora. Vodič je ostao nešto moljakati i uskoro smo shvatili razlog. Jedan je vojnik donio veliki kanistar ulja iz njihovih zaliha, a naši su im vozači dali oko 100 litara benzina. Krenuli smo dalje. Vodič sam rekao kako ti vojnici ipak nisu tako loši, jer su nam pomogli, a on se gorko nasmijao rekavši kako je ulje morao masno platiti, a benzin pokloniti.

Navečer smo došli u Darchen ispod Kailasa, mjesto s jednim samostanom, nekoliko kuća, te mnoštvom nomadskih i hodočasničkih šatora. Ovo je ishodišna točka za hodočasnici *koru*, pedesetitri kilometara dugačak krug, kojim se pješice prolazi oko svete planine na visinama između 4700 i 5700 metara. Budisti, hindusi i Jainisti je obilaze

Tarboche ispod Kailasa

u smjeru da im je Kailas uvijek s desne strane, a bonpovci obrnuto.

Potpomognuti s pet yakova, koji su nam nosili šatore, gorivo i hranu te s dvojicom njihovih gazda, krenuli smo sljedećeg jutra oko Kailasa. Za svakoga je Tibetanca neobično važno da prođe *koru*, po mogućnosti najmanje tri puta. Ako je prođe trinaest puta, to je već puno bolje, a tko napravi 108 krugova ide ravno u Nirvanu. Jedan krug, na koji smo se mi odlučili, donosi samo oprost od svih grijeha u dosadašnjem životu.

Hodočasnici dolaze iz cijelog Tibeta, najčešće pješice, što traje mjesecima, pa i godinama, a neki od njih taj put producijelim tijelom bacajući se na zemlju ničice s rukama naprijed i nastavljujući isto do mjesta gdje su im bile ruke. Isti postupak primjenjuju oko Kailasa i za taj im je fizički nevjerojatno naporan način obilaska potreban najmanje dva tjedna.

Naš je plan bio da normalnim hodom to obavimo za tri dana i već na početku puta, osim budista, počeli smo sretati i hinduse, jer je Kailas i njihova sveta planina, samo je, u doslovnom smislu, lutrija stići do njega. Pješice dolaze iz stopedeset kilometara daleke Indije, a i u njoj moraju dio puta proći pješice, jer nema ceste, no to nije ništa prema raznim preprekama da bi uopće smjeli doći pod Kailas.

Naime, Kina i Indija su u vrlo "priateljskim" odnosima; kineska vlast godišnje dopušta ulaz za samo 400 indijskih hodočasnika, a indijska administracija primi preko 20.000 molbi na godinu. Organizira se lutrija i 400 izabralih sretnika mora još Kinezima platiti astronomске iznose za tu privilegiju.

Indijci što smo ih sretali nisu se mogli načuditi otkuda smo, a iz njihovih je očiju, osim veselja što smo tu svi zajedno, zračilo i neko posebno poštovanje. Isto je bilo i s Tibetancima; na putu oko te planine postoji nevjerljivat ugodaj međusobnog razumijevanja i sreće, unatoč drukčijim motivima, vjeroispovijestima, kulturnim i drugim razlikama - Kailas je svima jednako snažno u srcu. Sama planina nije vidljiva prvih nekoliko sati hoda, jer put ide ispod obronka brežuljaka koji je okružuju, no time je samo pojačan dojam kada se ponovo ugleda.

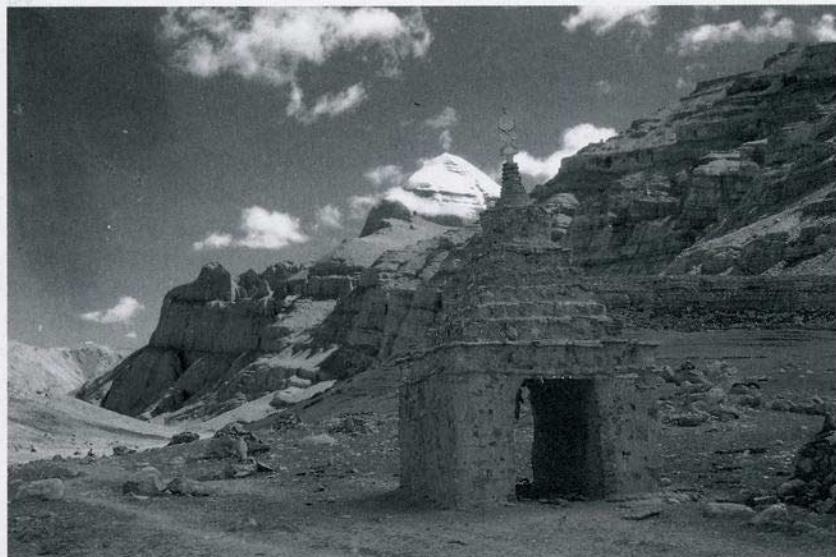
Sada već nevjerljivo blizu otvara se pogled na njenu južnu stranu. Blistajući kao savršen trokutast

miljokaz prema nebu, s pravilnim žljebom u sredini, nije nimalo čudno da su odavna Kailas smatrali mostom između ljudi i bogova, a tu divovsku pukotinu nazvali Stepenicama u Nebo.

Svi naši naporci da se dokopamo tog dijela svijeta bili su nam višestruko naplaćeni. Baš kada je trebalо, monsun je ostao zarobljen negdje u Himalaji i nebo je stotine kilometara oko Kailasa bilo vedro i plavo zna biti samo u Tibetu.

Došli smo do Tarpocha, mjesta gdje se za svakoga punog Mjeseca u svibnju, na dan Budinog prosvjetljenja, spušta preko 30 metara visok drveni stup i na njemu zamjenjuju tisuće molitvenih zastavica. Šarenilo raznobojnih zastavica na visokom drvetu doneseno tko zna otkuda, s Kailasom u pozadini, nedaleka kamena vrata za ulaz u Dolinu bogova i živopisni hodočasnici s molitvenim mlinovima i brojanicama u rukama, stvaraju sliku od koje se teško rastati.

Stopljen sa stijenama u pozadini, tu se nalazi i Chhoku, prvi od tri samostana oko Kailasa. Kroz širok kanjon, s ravnim i travom prikrivenim dnem, teče rijeka Lha Chhu, a okolica je prepuna vodopada, stijena i tornjeva najčudnijih oblika. Na zelenim livadama nomadi napasaju velika stada ovaca i tu smo, kao i više puta na prilazu Kailasu, imali dramatične obraćune s vrlo opasnim tibetanskim *mastif* psima. Jedina je obrana gađati ih kamenjem, koje onda u bijesu grizu, a u međuvremenu na visini od oko 5000 m oboriti neki od

Kamena vrata
na ulazu u
Dolinu bogova

*Shiwatchal groblje
gdje se umire*

svjetskih rekorda na kratke staze.

Od jednoga posebno zločestog čuvara, spas je bio samo u skoku preko potoka, ali sam negdje na sredini upao do pojasa u vodu. No, na drugo strani bilo je užitak sušiti se i uživati u pogledu na zapadnu stijenu Kailasa koja se počela pojavljivati u svojoj punoj veličini, s tisućama metara crnog granita, bez i jedne pukotine i s velikom snježnom strehom na vrhu.

Kasno popodne došli smo do samostana Driraphug, ispred kojega kao na dlanu стоји sjeverna stijena Kailasa. Nalikuje na veliko srebrno prijestolje i lako je shvatiti zašto hindusi vjeruju da tu stolje stvoritelj i razaratelj svijeta, njihovo glavno božanstvo Shiva. Nedaleko iza brežuljka na sjeverozapadu je izvor Inda. Tu smo se smjestili u svoje šatore i željno očekivali sljedeći dan kada se prolaze najvažnija mjesta na hodočasnici koj kori.

Lagodnoj šetnji po ravnem kanjonu došao je kraj. Trebalo se popeti na sedlo Drolma La visoko preko 5600 metara. Već na prvoj uzbrdici je Shiwatchal-groblje, gdje svi hodočasnici "umiru" i privremeno odlaze u Bardo, mjesto gdje se inače čekaju nove reinkarnacije, ali se u Kailasovom slučaju ponovno radamo kao ista osoba na 600 metara višem sedlu. Sve to nije daleko od istine, jer slabo aklimatizirani putnik ispusti veći dio duše dok se po strmom putu dokopa dalekog sedla. Prije uspona na groblju treba ostaviti dio sebe, a izbor se ostavlja hodočasniku: dio odjeće, sveta *sungdi*

špagica koja se nosi oko vrata, pramen kose, malo krvi ili Zub. Strm proplanak prepun je tih stvari i bivših dijelova tijela, a najviše oko velikog otiska Budinog stopala na jednom kamenu. Desetine hodočasnika, koji su tih trenutaka bile ovdje, ostavljali su ponešto, čelom dodirujući sveto kamenje i neprestano izgovarajući molitve.

Na pola puta do sedla iz jednog kamenja, na kojem je otisak Budine ruke, izvire voda. Tu hodočasnici Peru glavu i ruke kako bi čistili stigli na sveto sedlo Drolma.

Prizor koji slijedi teško je opisiv. Okružen lednjacima, leži prijevoj s velikom stjenom na sredini koja predstavlja dvadesetijedan oblik Drolme, Božice milosrđa. S nje su na sve strane razvučene tisuće molitvenih zastavica plave, bijele, crvene, žute i zelene boje koje lepršaju na vjetru. Hodočasnici pjevajući dolaze do tog mesta, podižu sklopljene ruke u zrak, uzvikuju "Lha, so, so!" (izraz zahvale bogovima kod uspona na bilo koje planinsko sedlo u Tibetu), padaju ničice i to ponavljaju trinaest puta.

Šarene nošnje iz raznih dijelova Tibeta na najstarijim hodočasnici, ali i na onim najmlađim umotanim na majčinim leđima, asketski obučeni hinduski gurui, dotjerani gradski ljudi negdje iz Delhija ili Bombaja drhtavi i nenavikli na takve planinske napore, bonpovci u odjeći kao s nekih srednjevjekovnih slika i naša skupina u gorete-xima, sjedila je međusobno izmiješana, s osmjesi-

ma na licima, srećom u očima i vlastitim mislima na tom zabačenom kutku svijeta iz kojega zrači neka gotovo opipljiva duhovna sila.

To je najviša točka kruga oko Kailasa i dalje je put samo nizbrdo. Već nakon nekoliko minuta prolazi se iznad predivnoga ledenjačkog jezera Gaurikund. Legende govore da se pokraj njega prosvijetlio sam Buda. Jezero nije točno na stazi i do obale se treba spustiti oko 150 metara. Zbog nedostatne cirkulacije zraka u toj udolini ili nekih plinova koji tu izlaze, gotovo sam se onesvijestio i pao u vodu, te sam najbrže koliko se može na toj visini izjurio na susjedni greben.

Po strmim padinama i ponekom snježištu put se spušta u Lham Khyer, istočnu dolinu Kailasa. Kratkotrajno popodnevno nevrijeme sa solikom i grmljavinom natjeralo nas je da ubrzamo korak i predvečer smo se utaborili blizu Dzutruphuga, najstarijeg samostana u tom području. Izgrađen je iznad spilje u kojoj je u 10. stoljeću meditirao najpoznatiji tibetanski mudrac i filozof Milarepa.

Treći dan naše *kore* prošao je u dugoj, zamornoj šetnji do izlaska iz doline, odakle smo se po velikoj južnoj ravnici vratili do našeg ishodišta u Darchenu. Ostalo je dovoljno vremena da još taj dan stignemo do obale Manasrovara, udaljenog 50 kilometara.

Postoje nebrojene legende o tom 330 km² velikom i malo manjem susjednom Raksas jezeru. Između njih je dvadeset kilometara dugačak pri-

rodni kanal koji ih povezuje. Njime ponekad teče voda za koju govore da svakih trideset godina mijenja smjer.

Raksas nitko ne posjeće, jer se smatra da je to Demonsko jezero, dok je Manasarovar sveto jezero, s mnoštvom samostana i osamdeset kilometara dugačkom hodočasničkom *korom* oko njega. Zbog njegove veličine, boje i stalnog vjetra koji podiže velike valove, teško se oteti dojmu da se čovjek ne nalazi negdje na moru. U ovo doba godine stanište je mnogim pticama, najviše patkama, galebovima i ibisima.

Hinduski hodočasnici obvezno se okupaju u ovom jezeru, što ih najvjerojatnije prilično prodra i osježi, jer je visina 4600 metara. Vodu iz jezera odnose kući kao najveću dragocjenost. Koliko je to jezero sveto i važno hindusima, dovoljno govori podatak da je u njega prosut dio pepela posmrtnih ostataka Mahatme Gandhija. Uz jezero smo proveli predivnu večer i dio sutrašnjeg dana te tada okrenuli kamione prema dalekoj nepalskoj granici.

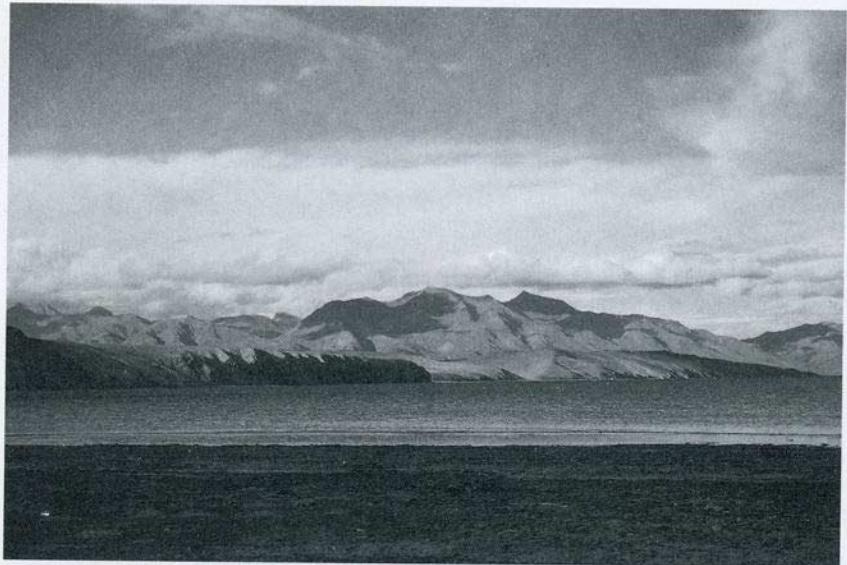
Popravci sada već potpuno klimavih kamiona slijedili su u već poznatom ritmu, a kako smo se približavali Brahmaputri, vozači su bili sve uplašeniji. Kasno po noći došli smo do obale rijeke i vodene radosti ostavili za iduće jutro.

Dok smo hodali oko Kailasa bilo je lijepo vrijeme, kiša nije jako padala, pa je vodostaj rijeke u međuvremenu pao oko 20 centimetara. Točno

Hodočasnici na
Drolma sedlu

*Jezero
Manosanavar*

koliko je bilo potrebno, jer su vozači uz predanu molitvu, malo sreće, ali sada već i pametniju vožnju, nekako prešli rijeku. Put do prvog naselja Sage već smo dobro poznavali, ali nam vrag nije dao mira, pa smo krenuli prvom improviziranom skelom opet preko Brahmaputre i dalje nekakvom prećicom uz Himalaje prema nepalskoj granici udaljenoj 350 kilometara.

Cestu smo većinom opet mogli samo zamišljati, samo što ovog puta prepreke nisu pjesak ili voda, već veliko i oštro kamenje. Došli smo u blizinu Baznog logora pod osamtisućnjakom Xixapangmom i prošli uz tri velika slana jezera, gdje je bilo teško odlučiti se koje je od njih najljepše. Da ne bismo previše uživali u prirodi, opet su se pojavili tekući problemi, ne samo kao voda mnogih potoka i rječica što ih je trebalo prelaziti svakih pet minuta, nego i s vodom odozgo, jer smo došli u područje u kojem je monsun bio u punoj snazi.

Pred mrak, uz veliko veselje svih prisutnih, napokon smo izašli na cestu koja vodi od granice u Lhasu i pustolovini je, izgleda, bio kraj. Ali nismo prošli ni deset metara, kada je u našem kamionu nešto gadno puklo i opet smo se zaustavili. Izgledalo je da barem jednom vozilu nije sudeno da završi ovo putovanje, ali su vozači u motoru nešto nabilii čekićem i nakon dva sata slijedio je nastavak do Nyalama. Poslije dugog vremena opet smo spavalii u kući, sjedili na stolicama, jeli u gostionici, pili pivo i spavalii na krevetima. Čak nas nije smetao ni velik kineski zvučnik pokraj prozora iz

kojeg su dugo u noć i već od ranog jutra odjekivale gromoglasne kineske vojne koračnice.

Sljedeći dan smo se odvezli niz "Cestu u pakao", kako zovu put koji se u samo 30 kilometara spušta nekoliko tisuća visinskih metara prema Nepalu. Iz guste magle rušili su se na cestu mnogobrojni vodopadi, a katkada i poneki kamen.

Kroz Zhangbu, kinesko granično naselje, probijali smo se nekoliko sati, jer je na više mjesta voda srušila cestu. Na svakom od njih trebalo je čekati da buldožder ispred nas skrene tok vode kako bismo mogli prijeći. Uz minimalno mito kineskim carinicima da propuste bar jedan kamion do još 13 kilometara udaljene nepalske granične postaje, kasno popodne došli smo do Kodarija, prvoga mjesta u Nepalu.

No, ni u Nepalu ceste nisu cvijeće. Doznali smo da već nakon 20 kilometara lijep komad njihovog autoputa od prijestolnice do granice nije na svom mjestu, već u rijeci koja teče u Indijski ocean. Ta mi je obavijest samo učvrstila već prije donesenu odluku da je Kathmandu predaleko i da idući noć provedemo u nedalekom Tatopaniju, u ugodnom prenoćištu kojeg se sjećam od prošle godine s ekspedicije na Cho Oyu.

No, odnekud je izniknuo jedan Sherpa, kojeg je već dan prije iz Kathmandua pred nas poslao Tashi, očekujući da se pojavimo iz Tibeta. Uz njegovu bismo pomoći trebali imati što manje neprilika pri mijenjanju vozila na drugoj strani odrona. Gotovo nevoljko pristanem, vagajući

*Slano jezero ispod
Xixapangme*

krevet u Tatopaniju i noćnu vožnju na neudobnom sjedalu u rasklimanom autobusu.

Ipak, sve je išlo kao podmazano, brzo smo stigli do klizišta, pretrčali ga, zatim sjeli u lijep autobus i već do ponoći prešli svih 130 km do nepalskoga glavnog grada.

Svatko bi pomislio da je time naš put završen. Bio je, ali bez dodatka koji smo izbjegli zahvaljujući Tashiju i njegovom Sherpi. Samo pet sati nakon što smo prošli Tatopani, to malo selo, u kojem sam toliko želio prespavati, prošle je noći sravnila vodeno-blatna lavina s obližnjeg brda usmrtivši preko osamdeset ljudi. Tom je prilikom

srušen i most preko Bhote Kosija, jedina veza s Kathmanduom, i od tada do danas svi se putnici koji dođu s tibetanske strane moraju vratiti u 800 kilometara daleku Lhasu, a iz nje kako znaju i umiju u svoj zavičaj.

Kailas, Pupak svijeta, Središte Univerzuma, a za mene i najljepša planina na Zemlji, opet je daleko u svojoj tibetanskoj beskonačnosti i usamljenosti. Iskustvo, kako je put do nje složen, dug, uzbudljiv, neizvjestan, pomalo i opasan, ali i spoznaja kako Kailas nagraduje taj trud, što može biti drugo nego nov poticaj da uskoro opet krenem toj svetoj planini.

Tko želi u Tibet

Autor članka sljedeće godine organizira dva najatraktivnija trekkinga u Tibetu. Jedan je do samostana Rongbuk i Baznog logora ispod sjeverne strane Mt. Everesta, nastavak do Lhase i zrakoplovom preko Himalaje u Kathmandu. Drugi je ponovno do Kailasa u zapadnom Tibetu, kao što je opisano u ovom članku. Zainteresirani mogu kontaktirati s autorom preko Ureda HPS, Zagreb, Kozarčeva 22, tel. 445-79-11 ili fax 44-87-74.

Op. Ur.

Na vrhu Gran Paradisa

SLAVKO LUPOGLAVAC, Kutina

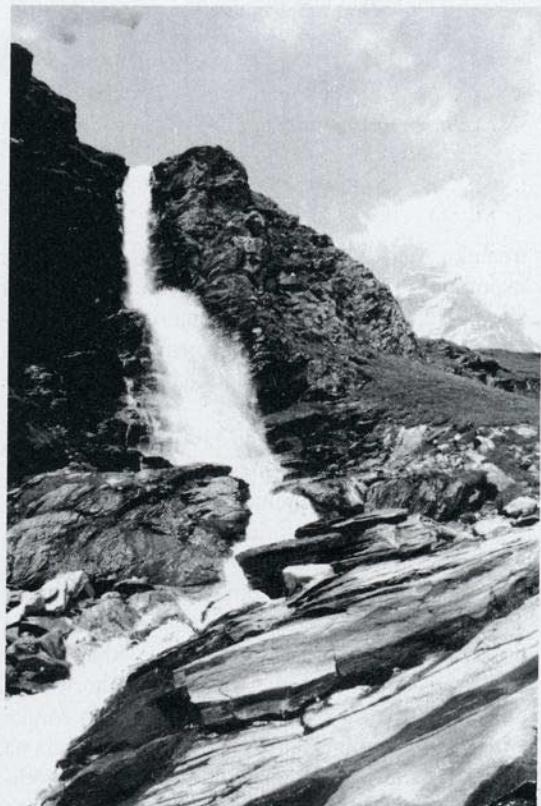
Noć je. Gledam na digitalni sat u autu, pokazuje 4:00. Okrećem se i vrtim se na neudobnom sjedištu auta gdje provodimo noć. Prisjećam se proteklih dogadaja. Prije dva dana smo krenuli puni snage i dobre volje iz Kutine i u Breuil stigli prije podne. Matterhorn nas je dočekao ljepotom svojih strmih litica i ledenih poljana, bez oblačka na nebnu. Ubrzo smo krenuli s naprtnjačama na ledima prema domu Abruzzi (2802 m), no na pola puta odjednom oblaci, grmljavina i kiša praćena olujnim nevremenom, koje nas prati još sljedeća dva dana. Moramo se spustiti do auta, jer nam se zalihe novca brzo tope i daljnje čekanje ljepog vremena postaje neizvedivo. Oprashtamo se od Matterhorna do nekog drugog puta, po kiši silazimo do auta te krećemo prema Pontu ispod Gran Paradisa. No i tu smo imali nepriliku, jer su uslijed velikih pljuskova potoci nabujali te navalili tone kamena preko cesta, pa su bageri čistili cestu kako bi postala prohodnom.

I eto, sada smo tu ispod Gran Paradisa. Sjedimo i dalje u autu, jer kiša još uvijek pada. Željko se diže, izlazi iz auta, a iza njega ode Alen. On više: "Ustajte se ljenčine, prestalo je padati!". Izlazimo iz auta, malo gimnastike, pa ubrzo slažemo opremu, dok vani polako svijeće. Napokon krećemo na stazu, zadovoljni što nakon tri dana možemo stvarno rastegnuti korak. Tempo postaje sve žešći i Željko zaostaje. Pitam ga hoće li da ga pričekamo. On odgovara neka samo idemo ako mislimo na vrh, on će polako za nama do doma. Dobro, tako je najbolje, mi ćemo dalje, pa pokušati i do samoga vrha.

Sada tempo uspona postaje jači i brzo dobivamo na visini. Uskoro smo u domu "Vitorio Emanuele". Zadržavamo se samo radi rezervacije smještaja te da ostavimo višak opreme. Nastavljamo dalje prvo kroz kamene gromade ledenjačke morene, a onda stupamo na led. Sretan sam što nakon godinu dana opet stavljam dereze na noge, jer je za mene uspon ledenjakom poseban doživljaj. Pitam Mariju kako se on osjeća, a on kaže samo fantastično. Alen je s nama prvi puta i još nije hodao na derezama, pa

mu pokazujemo kako se vežu na cipelu. Dok mi slažemo opremu, po ledenjaku se s vrha spuštaju neki alpinisti. Vjerljivo su krenuli rano ujutro iz doma, a mi tek sada krećemo na uspon. Pitamo ih kako je gore i jedan od njih odgovara na talijanskom da je prekrasno i nestvarno.

Navezujemo se na uže i dalje krećemo po ledu. Uspon je jako strm, a kako dobivamo na visini postaje još strmiji. Oko nas su vidici sve ljepši, ali postaje hladno premda sunce nemilosrdno peče (u žurbi smo zaboravili kremu za sunce). Naravno, i sat smo ostavili dolje, pa se ravnamo po suncu. Sati teškog uspona crpe energiju iz nas i u jednom

Nedostignuti Matterhorn (desno u magli)
Foto: Alen Miler

Na vrhu Gran Paradisa

Foto: Alen Miler

trenutku Alen se žali na umor. Kaže da nas ne želi usporavati i vratio bi se s dvoje alpinista koji silaze. Ne, kažem mu, neka se malo odmori, pojde meda i meni dade svoju naprtnjaču, a i uspon ćemo usporiti, jer bi bilo šteta da nakon svega ne stigne do vrha.

Nakon kraćeg odmora nastavljamo s usponom. Udari vjetra nose nam u lice oštре ledene kristale, a od šuma se jedva čujemo.

Polako, korak po korak, i eto nas pod samom vršnom stijenom. Iznenadjeni smo jer do vrha moramo još prijeći dio okomite stijene. Uz pomoć karabinera, pa polako zaledenom stijenom od klina do klina, i ubrzo izlazimo na vrh. Gledamo prvo oko sebe. Vidimo Mont Blanc, Matterhorn i još mnogo vrhova, a ovdje kraj mene je kip Majke Božje s naslagom od desetak centimetara leda na sebi. Do mene stiže Alen, a zatim i Marijo. Sjedimo na vrhu i upijamo svaki trenutak proveden iznad 4000 metara.

Vjetar nemilosrdno puše, hlađi nas i tjera na

povratak. Nama se baš i ne ide, ali cvokotanje zubi upozorava da je vrijeme za spust u toplije krajeve. Silazak je puno brži. U jednom trenutku Alen gubi ravnotežu, pada i skliže se niz strmu padinu. Bez krzmania bacam se na cepin, djelićem oka vidim da i Marijo skače na led, osjećam zatezanje užeta, cepin para led i sve je u redu. Alen je siguran. Nakon toga hodamo puno opreznije. Iscrpljeni silazimo do doma dok sunce zalazi iza okolnih vrhunaca. Željko nas dočekuje i pita kako je bilo, a mi jednoglasno odgovaramo: "Prekrasno!". Zatim tražimo kremu za lice jer smo od sunca crveni kao rakovi, ali i neizmjerno sretni.

Dana 22. srpnja kutinski planinari kreću na Matterhorn. Zbog lošeg vremena mijenjaju plan i penju se na Gran Paradiso (4061 m), pa zatim u skupini Tre Cime u Dolomitima, gdje penju jedan od tri kamera tornja (Zinner). Penjali su: Željko Tomac, Alen Miler, Marijo Lupoglavac i Slavko Lupoglavac.

Na Svetom Nikoli, najvišem vrhu otoka Hvara

Mr. ph. NEVEN MILČIĆ, Zagreb

S nestrpljenjem smo očekivali početak srpnja i ispunjenje dugogodišnje želje za ljetovanjem na otoku Hvaru. Supruga i tri naše djevojčice radovale su se skorašnjem kupanju na nepoznatim nam plažama. Za to vrijeme neumorna potreba za vječnim pokretom i novim spoznajama poticala je moje misli na obilazak kulturnih spomenika, hodanje i planinarenje po otoku. Razmišljajući o izletima ubrzo se razvila želja za usponom na najviši otočki vrh Sv. Nikolu. Dobro sam ga zapamlio promatraljući ga prošlih godina s Vidove gore na Braču. Vrh se ističe kao kamena glavica na zapadnom dijelu brdovitog hrpta koji se pruža duljinom otoka Hvara u smjeru istok-zapad.

Prelistavajući enciklopedije, turističke vodiče i planinarsku literaturu, prikupljao sam podatke o vrhu koji se preko šesto metara vinuo nad morem. Doznao sam da je ime dobio po kapelici Sv. Nikole koju je davne 1487. godine na najvišem mjestu na otoku utemeljio Matej Ivanić, vođa bune hvarske pučana. Pročitao sam da je Hvar sa Sv. Nikolom (626 m) poslije Brača (Vidova gora, 780 m) i Cresa (Gorica 648 m) treći po visini otok hrvatskog Jadrana. Pregledavajući malobrojne karte nisam naišao na ucrtane putove koji vode na Sv. Nikolu. Stoga je trebalo pričekati dolazak na Hvar i iz razgovora sa starosjediocima doznati najpovoljniji smjer uspona.

Pogled s Poljice na Sv. Nikolu

Stigavši u Stari Grad požurio sam u suvenirnicu hotela samoživo prepustivši umornoj obitelji prijavljivanje na recepciji. Kupio sam izloženu turističku kartu otoka, premda sam na prvi pogled zaključio da neće mnogo pomoći ostvarivanju mojih namjera. Usput sam iz znatiželje pitao prodavačicu o usponu na vrh, unaprijed ne očekujući zadovoljavajući odgovor. Idući trenutak ostadol zaprepašten uvjerljivim opisom pristupa na Sv. Nikolu. Ovoj mlađoj osobi nisu nedostajali ni trud ni ljubaznost objašnjavajući gradskom čovjeku pojam kozje staze. Nekoliko dana poslije uvjerio sam se da stanovnici ovog dijela otoka dobro poznaju putove kojima već preko petsto godina hodočaste Svetom Nikoli na svoj najviši vrh.

Osvanuo je četvrtak, 11. srpnja 1996., s nestrpljenjem očekivani dan uspona na Sv. Nikolu. Krenuo sam jutarnjim autobusom iz Starog Grada do Svirča, kako bih skratio pješačenje po asfaltnim prometnicama i umaknuo ljetnoj vrućini. Svirče, koje su mi svi otočani preporučili kao polazište, smješteno je na nadmorskoj visini od 83 m. Ovo naselje hvarske unutrašnjosti slikovit je primjer gradskog graditeljstva na selu. Cestom je udaljeno približno 4 km od Jelse, 5 km od Vrboske, 1,5 km od Vrbanja, a 6 km od Starog Grada.

Put počinje na autobusnoj postaji kod crkve Sv. Magdalene u središtu Svirča. Prvo vodi dvijestotinjak metara asfaltnom cestom prema obližnjem Vrisniku. Pretkraj naselja treba skrenuti desno na sporednu cestu. Dobro građena makadamska cesta, čije su pojedine dionice betonirane, blago vijuga kroz vinograde i vrtove plodnom dolinom Dračev dolac. Nakon pola sata laganog hoda od Svirča prolazi se pokraj kapelice Sv. Benedikta. Postupnim usponom mimo njegovanih mirisnih nasada ružmarina i lavande stiže se za dalnjih četvrt sata do kapelice na podnožju brda. Iza kapelice cesta ulazi u borovu šumu i uspinje se zavojima na sedlo između Vrha i Sv. Nikole. Nastavljujući desno u nekoliko zavoja, iznenada se otvara veličanstven vidik na kapelicu Sv. Nikole sagradenu na tjemenu kamene glavice. Vodeći gotovo po izohipsi, cesta završava pod vrhom na kraškoj visoravni koju su otočani nazvali Poljica. Do ovog mjesta može se bez poteškoća stići osobnim automobilom. Prolazeći raznolikim mediteranskim krajolicima, potrebno je u usponu od Svirča do Poljice oko 1 sat i 40 minuta laganog hoda. Put nije naporan jer vodi

cestom ugodnom za pješačenje, s koje se nehotice ne može skrenuti i zalutati.

Čovjeku je draga kada ovdje u unutrašnjosti otoka, na oko 480 m nad morem, ugleda brižno obnovljene kuće, premda u Poljici više nitko ne stanuje. Pogotovo ako zatekne marljive ljude koji, održavajući okoliš i obradujući svaki djelić plodne zemlje, dobro znaju da bi širenje makije nepovratno izbrisalo njihovu djedovinu.

Na Poljici započinje polusatni pješački uspon na vrh. Prije završetka ceste treba skrenuti oštroslijivo na stazu koja prelazi preko polja vodeći između dva suhozida. Dosegavši podnožje kamene glavice, stazica sa zavojima uspinje do kapelice na tjemenu. Umjerenim tempom hoda stiže se od Svirča (83 m) do vrha Sv. Nikole (626 m) za 2 sata i 10 minuta.

Vidik s najvišega hvarskega vrha nezaboravan je i daleko nadmašuje onaj s Vidove gore na susjednom Braču. Malobrojni su vrhovi s kojih se tako dobro vide nizovi planina i otoka. Pogled se zaustavlja na Kozjaku, Mosoru, Biokovu, Ilijinom brdu na Pelješcu i Vidovoj gori na Braču. Iz plavozelenog Jadranskog mora izravanjuju otoci Brač, Šolta, Pakleni otoci, Vis, Sušac, Lukavci, Šcedro, Proizd, Korčula, Lastovo. S ruba stijene obrušava se vidik u dubinu prema selu Svetoj Nedjelji, sagrađenom na klisuri ispod kose najvišega otočkog vrha. Ništa manje nije veličanstven pogled na hvarska naselja Svirče, Jelsu, Vrbosku, dio Starigradskog zaljeva i obližnje vrhove Vrh (556 m) i Hum (603 m). U mom sjećanju ostaje marljivo obrađena otočna ravnica što se prostire od Staroga Grada do Vrboske. Na ovom najvećem hvarskom polju, ispresijecanom međama i putovima koji se sijeku pod pravim kutem, očuvana je parcelacija iz antičkog doba.

Matematički proračun utvrđuje da vidik sa Sv. Nikole doseže po morskoj površini daljinu od 90 km. Teoretski postoji mogućnost da se preko otvorene pučine na južnom obzorju ugleda oko 88 km udaljena Palagruža, naš najistureniji otok.

Sretnik kojega na vrhu dočeka izuzetna vidljivost, uživat će u prekomorskom pogledu na Italiju. Na 230 km dalekom jugozapadnom horizontu, usku granicu između neba i mora krasiti će vrhovi Molisea. Nedaleko od tih vrhunaca žive danas u nekoliko naselja Moliški Hrvati. Njihovi su predi stigli na Apeninski poluotok koncem petnaestog

stoljeća. Možda su ih graditelji kapelice Sv. Nikole s najvišeg hvarskega vrhnca pogledom i molitvom ispraćali na put u novi dom.

Kapelica je sagrađena u romaničkom stilu, što se jasno prepoznae unatoč dogradnjama izvedenim u kasnijim razdobljima. U ljetnim mjesecima otok danonoćno s vrha promatraju dojavljivači šumskih požara. Njih i njihovu opremu čuva i s oltara blagoslovila svetac kojemu je kapelica posvećena.

U ugodnom razgovoru s osmatračem doznao sam da se uz malo snaalažljivosti mogu vratiti u Stari Grad drugim putom, a ne istim kako sam namjeravao. Prema njegovu naputku krenuo sam bez staze, s kamena na kamen, po hrptu prema zapadu. Prošavši geodetski stup udaljen od kapelice pedesetak metara, hrbat postepeno gubi na visini i tlo postaje lakše za hodanje. Napredovalo sam teško i sporo jer se nekadašnja staza potpuno izgubila. Na ravnijem terenu, pedesetak minuta od vrha, skrenuo sam s hrpta udesno u rijetku borovu šumu. Zatečen u lješkarenju na podnevnom suncu, plahi veliki zelumboć nestao je u grmlju tupo udarajući dugačkim repom. Za pet minuta opreznog spusta, među kamenjem obraslim u nisko raslinje, stigao sam bez staze na šumsku cestu.

Ova makadamska cesta polazi iz Dola, naselja podignutog na vrhu najvećega hvarskega polja. Izgrađena je iz opreza kako bi vatrogasci s cisternama mogli pristupiti požarištu te pravovremeno spasiti vjerojatno najprostraniju šumu na otoku. Cesta desno završava u šumi jer nije bilo sredstava da se produži do Poljice i spoji s cestom iz Svirča.

Silazak u Dol vodi šumskom cestom lijevo kroz netaknutu crnogoričnu šumu. Za ljetne žage neprekidno odzvanjaju prodorni zvuci cvrčka i širi se opojan miris smole. U spustu treba na prvom usputnom raskrižju skrenuti desno, a na drugom produžiti ravno. Od izlaska na protupožarnu cestu do crkve Sv. Mihovila u Dolu stiže se za 1 sat i 20 minuta polaganog hoda. Pješački put koji je nekoć povezivao Dol sa Starim Gradom prerastao je u oko 3 km dugačku asfaltну prometnicu.

Uspon i silazak sa Sv. Nikole preko Dola prikladan je samo za iskusnije planinare zbog neoznačenih putova i teže prohodnog bespuća zapadno od vrha. Ostalima za sada savjetujem put preko Poljice i mislim da im nedostatak planinarskih oznaka i putokaza neće predstavljati poteškoću.

Geodetski stup i kapelica Sv. Nikole na istoimenom vrhu

Oni koji namjeravaju na vrh krenuti s južnog dijela otoka, vjerojatno bi se mogli za uspon koristiti stazom iz Svetе Nedjelje. Iz razgovora s otočanima doznao sam da ona postoji, ali ne mogu sa sigurnošću tvrditi je li danas prohodna.

O turističkim ljepotama otoka Hvara i kulturnopovijesnim spomenicima smještenim u naseljima na obali mnogo je napisano i ljudima poznato. Na žalost, manje se spominje i posjećuje hvarska unutrašnjost, koja po zbijanjima u prošlosti otoka, svojoj prirodnoj ljepoti i susretljivim žiteljima nimalo ne zaostaje za razvijenom obalom.

Ako se ljubiteljima prirode, pješačenja i planinarenja ikada ukaže prilika, pisac ovog članka im dobronamjerno savjetuje uspon na Sv. Nikolu. Postat će bogatiji za jedan nezaboravan doživljaj i dragu uspomenu koja će ih iznova voditi na planinske vrhunce.

Fešta 70-godišnjaka na Biokovu

IVO PUHARIĆ, Makarska

Upoznali smo se na planinama, susretali se na skupovima, krstarili i uživali u ljepotama planina i pisali o tome. "Osjetli" smo se, davajući neki posebni "ton", mi generacija 1926!

Kada je Sunko 1986. okupio sedmoricu (tada šezdesetgodišnjaka) na Dinari, odsutni pisac ovih redaka šalje brzovaj "vitezovima planina" sa željom da se na planini nademo kao 70-godišnjaci. Kroz sve te prohujale godine ideja je živjela, 1995. i 1996. se usuglašavala i dotjeravala i Susret se dogodio 3. i 4. rujna ove godine u Makarskoj i na Biokovu. Slušajući njegove odjeke, kao njegov sazivač se osjećam presretnim, jer sam isti osjećaj naslutio u svih sudionika i promatrača.

Mi, planinarski veterani, čije noge nose desetine tisuća kilometara po planinama Lijepa naše, i dalje, čije su se oči nagledale a srca napojila beskrajnim ljepotama Prirode, s pravom smo željeli i ostvarili svoju feštu, feštu i u turističkoj Makarskoj kao posebnu atrakciju, i na gorostasnom Biokovu, i na vrhu Sv. Jure (1762 m).

U lijepoj prostoriji HPD "Biokovo" u Makarskoj otvoren je ovaj Susret planinara 70-godišnjaka, te znatiželjnika iz medija i građanstva. Sazivač utvrđuje da sudjeluju 13-orica, dok se devetero nije odazvalo. Trenutak šutnje za sve pokojne vršnjake, zatim dalje sve po programu. Pozdravne riječi u ime domaćina upućuju predsjednik i tajnik HPD "Biokovo" Drago Šimić i Drago Erceg, dajući prigodne poklone. Ugodan žamor nastaje prilikom podjele šešira, za ovu prigodu oslikanih našim obilježjima, a kao posebno draga uspomena primljena je i povelja Susreta s imenima svih pozvanih i potpisom prisutnih godišnjaka. Slijedi čitanje prispjelih pozdravnih brzova i pisama, zajednička fotografija na Kači-

DOLJE: Drago Erceg i
Drago Šimić upravo su
dali spomen - šešir
Milanu Sunku

NO: Na rivi sa čelništvom skog poglavarstva. Sjede Šunko, Milorad Mrdaković, Što Domitrović, Miljenko Pavelane Surla; stoje Drago Šimić, Makšan, Erna Harašić, Ivo Šćić, Ivan Ivanda, Dragica Šćić, Miro Družijančić, Zora Šćić, August Kelnerić, Ivana Šćić i Leander Kukec

OLJE: Sazivač i vršnjak o Puharić otvara susret

ćevu trgu, pa prijam kod gradonačelnika, prof. Ivana Ivande, gdje su se čule sadržajne i poticajne riječi, a izmijenjeni su i pokloni, pa opet zajednički snimak na divno obnovljenom dijelu rive. Sudionici su prošetali krajolikom i obližnjim poluotočićem Sv. Petrom i za tren stali kod KT 4 PEP-a "Dr. Jure Radić", s osvrtom na djelo pokojnog zasluznika. Dalje je put vodio rivom do Malakološkog muzeja i Instituta "Planina i more", gdje nas je toplim riječima pozdravila č.s. Edita Šolić, dostojna nasljednica pok. fra Jure.

Nakon ručka krećemo na Biokovo. Upriličen je poklon stručka biokovskog cvijeća današnjoj slavljenici, 70-godišnjakinji Erni Haračić. Večeras "kao na piru" u planinarskoj "kući pod Jurom", u organizaciji agilnog D. Ercega. Dugo je nastavljeno prijateljsko čavrjanje, posebno o lijepom i nezaboravnom danu i želji da se i ubuduće nađemo svake godine na drugoj planini. Svi u glas žale one koji nisu došli, jer je sve bilo nezaboravno i doslovno neponovljivo. Obavljena je i zanimljiva anketa za sudionike sa 14 pitanja. Spavanje u ovoj, u Hrvatskoj najvišoj planinarskoj kući, u zvjezdanoj noći, bilo je svakomu milo, unatoč nekim noćnim grlenim "muziciranjima". Ujutro, nakon dobra doručka i razgledanja okoliša (kad magla dopusti), slijedi uspon na vrh tzv. "kabelskom" stazom. Svi smo na vrhu kod obnovljene

crkvice Sv. Jure, ali je nažalost magla. Spust je drugom stazom, tzv. "sajlom" (nategnutim, debljim konopom). Ručak opet sa svim guštima, pa spremanje za odlazak do Doma pod Vošcem (koji spava!). Većina tu ostaje, sjećajući se divnih uspomena, a najuporniji se uspinju na Vošac (1421 m) radi panorame Makarske i Primorja, ali im magla i poneka kap kiše to priječe.

Po povratku u Makarsku, u prostoriji Društva, dirljiv rastanak prijatelja-vršnjaka, sa željom za novim susretima.

Valja naglasiti da Susret ne bi bio tako lijep i sadržajan da nije bilo odlične suradnje s domaćinom susreta, HPD "Biokovo", i njegovim čelnim ljudima Šimićem i Ercegom. Njima sve naše priznanje i zahvalnost, a isto tako i Gradskom poglavarstvu za potporu.

Nekoliko dana nakon Susreta put me odveo u Zagreb i Podravinu. U Zagrebu susret s našim

vršnjakom Željkom Poljakom, Ljudevitom Stančićem, predajem im povelju Susreta. U Koprivnici isto tako Boženi Loborec, a u Daruvaru Rudolfu Cišperu, s kojim se popeh i na Petrov vrh.

Ovi su dana naši godišnjaci primili pisma o Susretu s adresom svojih godišnjaka, novim brojem "Makarskog primorja" i fotografijama Susreta. Mediji su primjereno pratili naš Susret, posebno novinarka Jasna Morović za "MP" i RMR te TV-snimatelj Vinko Garmaz, koji je ujedno za sudionike snimio cijelu video-kazetu.

Srdačan pozdrav svim mojim godišnjacima i hvala im za pisma zahvalnosti i priznanja, jer su to najdraže nagrade za uložen trud. Doviđenja na planinama!

Hrvatski planinarski savez je uputio organizatoru i sudionicima brzojav uz prigodnu čestitku

Susret planinara sedamdesetgodišnjaka Kako sam ga doživio kao gost

MILJENKO PAVEŠIĆ, Ogulin

Brzi vlak "Marjan" Zagreb - Split klopara ličkom prugom. Pridjev brzi ima značenje samo utoliko što ne staje na svakoj postaji. Nevjerojatnom srećom, Zvonko i ja u Oštarijama nađosmo jedina dva slobodna mjesta, ako se tako mogu nazvati. Odjeljak je tako natran koferima i svakojakim omotima da mi jedva uguramo svoje naprtinjače. Nekako smjestimo i svoje doljnje ekstremitete između zamotuljaka naslaganih i po podu. Tako krenusmo. Vlada potpuna tišina što se ljudskih zvukova tiče, no ne zadugo. Počinje ono ispočetka kratko, a zatim sve duže i reskije ispuštanje grlenih neartikuliranih zvukova. Čim jedan prekine, drugi prihvati. Iskrnsnu i drugi popratni odjeci u raznim oktavama. No, tako je to u svim vlakovima bez obzira je li "Oluja" protutnjala ili nije. Sjetih se Krleže: među ljudima smrdi, ali je toplo! Sve u svemu vožnja i nije bila tako naporna, a za divno čudo, "Marjan" stiže u Split po voznom redu.

Na autobusnom kolodvoru i prvi susreti s planinarama sedamdesetgodišnjacima: Sunko, Frane, Erna, Dragica.

Makarska nas dočeka blještavilom sunca, plavim morem i začuđujuće čistim ulicama i trgovima. Sunko vodi ka društvenim prostorijama HPD "Biokovo". Prostorije odišu toplinom planinarskog duha. Dočekuju nas Ivo Pušarić, sazivač skupa, te predsjednik Drago Šimić i tajnik Drago Erceg. Nije to bio uobičajen susret ili onaj tradicionalni doček. Odmah se osjetio neki fluid dobrodošlice, otvorenosti i nadasve dragosti dolaska. Na stolovima suhe smokve vanserijske proizvodnje, orasi, lozovača, orahovac, a sve to nudi ljupka domaćica. Svima je na usluzi, vesela i razdragača. Eto, dogodio se prvi puta u povijesti hrvatskog planinarstva organizirani susret planinara sedamdesetgodišnjaka! Nedvojbeno je to značajan događaj u stotinu i dvadesetgodišnjoj povijesti HPS-a, koji mora dobiti odgovarajuće

mjesto.

Mene je posebno oduševio tijek Susreta. Ivo ga je vodio kronometrijskom točnošću. Odlazak na primanje kod gradonačelnika, obilazak veličanstvene obnovljene rive, poluotoka te posjet Malakološkom muzeju i Institutu planina i more. U Muzeju nas je dočekala, pogostila i vodila divna žena, časna sestra dr. Edita, dosljedna nasljednica pokojnog dr. fra Jure Radića.

Uvjeren sam da smo obilazeći Makarsku bili svojevrsna turistička atrakcija. Planinarski smo bili obučeni, a na glavama smo imali vrlo uspjelo kreirane poklon-šešire tipa John Vein. Jasno, na šeširima su bili i odgovarajući natpisi. Izazivali smo pozornost i uzvike oduševljenja. Bio je to pun pogodak, u Sinju bi rekli u sridu! Na čelu se kretao naš domaćin Ivo, impozantne grude, uspravnog držanja i, mislim, koji centimetar viši nego inače. Na određenim točkama Ivo nam je držao i mali sat povijesti i informacija. Tako dogurasmo i do zajedničkog ručka. Znalački je odabran ugostiteljski objekt s primjerenom ljubaznom poslugom. Što reći za ono što je donesenog na stol? Nemam riječi. Da mi dođu u goste dragi moji roditelji, nažalost pokojni, ne bi ih bolje pogostio.

Slijedi odlazak na Biokovo do doma ispod Sv. Jure. Duž puta povremeno stajemo, Ivo tumači, opisuje vidokrug, trudi se da nas što bolje obavijesti o veličanstvenom Biokovu. U sutori stižemo u dom HPD "Biokovo". Dom je zagrijan, a tajnik Drago već servira večeru. Oblačimo ipak topliju odjeću, dom je na 1596 metara tako da je i usred ljeta svježe. Ivo ponovno uzima riječ, te večer ugodno prolazi. Malo po malo društvena se prostorija prazni i počinje noćni odmor.

Jutro, ne onakvo kakvo želimo. Prilično je magle, no ipak se na trenutke otvara vidokrug.

Drago je već raskošno namjestio stol za doručak. Ima ića i pića, što ti srce želi. Drago posluje iza malog šanca i uslužuje prisutne. Nudimo pomoć, ali nije potrebna. Uostalom, vjerujem da bismo više smetali nego koristili.

Slijedi uspon na vrh i, jasno, Ivine obavijesti, povijesne zgodbe i nezgode. Vidik tako - tako. Što se može, i to je planinarski doživljaj. Spust niz sajlu koja nije sajla, jedinstvena je atrakcija. Umjesto čelične sajle debeli konop, dobro nategnut na brojnim upornjacima, brodska cima od vrha do doma. Mnogo je ugodnije za prihvata nego željezna sajla.

Odličan ručak, kalja s bravetninom, pa uspon na Vošac gdje smo imali znatno ljepši vidik, pogotovo na Makarsko primorje i susjedne otoke. Spuštanje u Makarsku nekako nam je teško padalo, osjećala se sjeta skorog rastanka. Doživjeli smo u ova dva dana nešto nesvakidašnje, nešto veliko, lijepo, nešto što se duboko urezalo u naše pamćenje i svijest. Toplina susreta, ljubaznost članova Društva i mještana trajno će nas zaokupljati. Pored šešira svaki je dobio i knjigu Ive Puherića "Biokovo, planina i planinarstvo", Dnevnik i vodič poučno-ekološkog puta dr. fra Jure Radića, planinarsko turistički vodič "Biokovo", značke, razglednice i, nadasve vrijedno i drago, Povelju spomen-susreta s imenima i potpisima planinara sedamdesetgodišnjaka.

Posebno radišan i uporan bio je TV snimatelj iz Makarske, koji nas je pratio na svakom koraku. Srdačno mu hvala!

Povratak "Maestralom" kao preko indiga, jedino što je kasnio "samo" 100 minuta.

Doviđenja planinari sedamdesetgodišnjaci na idućem susretu, ako ga bude, ali, nikad više kao sedamdesetgodišnjaci.

1926

1996

Sjedeći na vrhu

ALAN ČAPLAR, Zagreb

Sjedim na vrhu, promatrajući prizore oko sebe i diveći se danu koji se približava svome kraju. Posvuda poznati vrhovi, posvemašnja tišina i zastrašujuća samoča u bespućima kamenim. Na istoku magla zapljuškuje svoje obale među planinskim visovima. Iznad je još jedino nebo, taj izvrnuti ocean, na kojem su zvijezde svjetionici, a oblaci jedrilice nošene vjetrom po pučini bez puta i bez cilja.

Sve su to drage, već viđene slike. Kada sam sjedio prošle godine i s istog mjesta promatrao smiraj dana, poželio sam popeti se opet i vidjeti isti taj čudesni prizor, te se nad njime okrijepiti kapima uzvišene životne radosti. Ja sam došao, a prizor se ponovio.

Obuzima me polako ona vrst bestežinskog stanja, nesputavanog ni prostorom ni vremenom niti ićim drugim, sloboda da mislim i osjećam, koja se samo na visovima planina doživjeti može. U takvim trenucima razmišljamo drugačije nego inače i dolazimo do spoznaja koje su nam do tada bile nepoznate, veselimo se njima i shvaćamo neki viši smisao svega. Oslobođeni sitnih težnji i banalnih nastojanja osjećamo čistu prazninu u duši, a opet prostor ispunjen bezgraničnom radošću, sveobuhvatnom punoćom, jer tu prestaje stvarnost i počinje mašta.

Planine podražuju sva naša osjetila i osjećamo strahopoštovanje pred nedokučivim, veličanstvenim stvaraocem svega, pred nečujnim, bešumnim i uzvišenim mirom, a i u toj tišini, priroda pjeva svečane simfonije, čujne samo pažljivom uhu.

U očima drugih ponašamo se čudno; umjesto da ljenčarimo u mekoj fotelji gledajući u šarenim ekran televizora, mi uzimamo teške naprtnjače i polazimo u planine. Slično kao i zaljubljenom čovjeku, čude nam se drugi, a ponekad i mi sebi. Ali, mi volimo planine! Znam, nema u tome ničega novog, ni neočekivanog. Zaljubljena čovjeka možemo pitati zašto voli svoju djevojku, a on nam može reći da je pametna, lijepa, privlačna. Pa opet, ima mnogo sličnih djevojaka, ali zašto on voli baš tu? Jer voli! Planinar će reći da je planina za njega lijepa, privlačna, visoka, ali opet zašto? Jer voli

planinu i ono što doživjava na njoj!

Planinu zavolimo nenadano, i prilikom svakog susreta s njom naša se ljubav produbljuje. Isto kao u zaljubljenog čovjeka. Planine su divlje i nepristupačne. Zato su izazov. Pa opet, kada počnemo živjeti s njima, one su nam bliske i drage. Ima lijepih i manje lijepih susreta, no planina nikad ne može iznevjeriti. Ljubav za planinu je obostrana i uvek uvraćena.

U kojoj mjeri osjećamo zov planine ovisi o tome koliko su naša očekivanja prema njoj; ako ne očekujemo ništa, dobit ćemo najviše, a ako očekujemo nezaboravne doživljaje, vjerojatno ćemo ostati razočarani što ih nismo doživjeli. I nije to čudno, jer doživljavanje ovisi samo o čovjeku samome. Utoliko imaju pravo oni koji u planinama ne vide ništa osobito, jer ona i nije drugo do kamen, livada, voda, šuma. No planinar pridaje značenje gestama prirode, da bi ih razumio i volio. Ne čini li slično i zaljubljen čovjek.

Prožeti najdubljim mirom i neizrecivom radošću, ostajemo uvijek iznova iznenadeni i zadivljeni kako su jednostavne i bliske životne radosti. Radost, to je smisao svega! Dug je put do nje, iako je tražimo posvuda, možemo je pronaći jedino u sebi. Radujemo se tada svemu, i živimo mirom planina trenutke vječnosti.

Naučeni smo da tražimo racionalne odgovore na pitanja koja nam se postavljaju, ali treba li govoriti o stvarima koje osjećamo kao da su strogo definirane, utvrđene, racionalne? Čovjek je sazdan od nagona i potreba, osjećanja i misli i one upravljuju njime, a on tek djelomično njima. Nema tu ni nerazumljive filozofije ni neshvatljive teorije; mi jednostavno volimo planine i idemo u njih zbog dijavnih trenutaka u njima.

Horizonti, daleki, nedohvatljivi, večernjim crvenilom ovjenčani stajali su još uvijek nepomični, dok su oblaci i dalje jurcali nebom. Sve je tihoko mene, a tako sam miran i ja. Oči se dižu do naj-daljih vrhova. Tamo još nisam bio. Oni su izazov i nada. Planinarska težnja i još neostvarena želja. Takvi smo: uвijek težimo višemu, a zaboravljamo ono što smo ostvarili.

Dah vjetra ispuni mi pluća mirisnim planinskim zrakom. Sjetim se proteklih dana koje sam proveo pod oblacima, u magli i smogu velegrada. Danima sam i tjednima gledao u sivilo, ali video nisam gotovo ništa. Ovdje, nad oblacima, nema asfalta i betona, nema trčanja za vremenom, nema ljudske pohlepe i mržnje, ali nema ni tople vode, ni tople večere, ni sigurnosti doma. Pa ipak, tamo postoji ljudski život. Iz njega dolazimo i - najbolji je koji poznajemo.

Povrh planina osmjejhivalo se i dalje veliko rumeno sunce. Usmjerim pogled njemu i zaželim dugo ostati osunčan njegovim zrakama, ali ono naglo poče zapadati za najvišim vrhuncima na

obzorju, a dozivanje prijatelja prene me iz ugodnog polusna. Vrijeme je da pođemo u dom. Još jedan kratak pogled koji kao da hoće obuhvatiti sve neproživljene trenutke nad ovim prizorom i zakoračim natrag prema svijetu nekih sivih, običnih stvari.

Prođe tako još jedan kratak, ali lijep planinski sutan, kao kapljica rose što se istopi na podnevnom suncu. Ostade jedino zadovoljstvo u srcu i neskrivena želja u mislima: doći ću ponovno!

Netko je na povratku rekao da smo osvojili Planinu, ali se prevario. Nismo mi osvojili Planinu - ona je osvojila nas!

Potok Seljanec na Ivanščici

ZLATKO PAP, Varaždin

Njegov uljuljavajući žubor, pješčani sprudovi, strme visoke obale, slapovi i slapići, u kanjonu, dio su fantazije nevidljivog maestra.

Dan je u dolini pećina. Izvezena cvijećem svih boja, dolina odiše mirisima, dok se s objiju strana dižu strme brdske kose. Prije no što sretнем svoga druga, dignem li glavu, u zelenilu strmine grebena, bijele se "češljevi" ili pećine, kako narod obično naziva skupinu stijena. Dominiraju nad ovim krajnjim dijelom doline pećina.

I eto prvog susreta sa starim dobrim drugom, čija se čista i bistra voda filtrira kroz oblutke na dnu. Prelazimo ga u dva koraka, otišavši na čas u šipražje, opet teče preko staze i nekoliko se puta susrećemo prije kanjona. Ulaz u kanjon je mračan. Tu su se brdske kose sasvim približile i strmim kratkim silaskom nađem se u polumraku, iz kojeg potoče izlazi u dolinu. Preko počinje lagan uspon, pored kojeg malo niže moj drug pronalazi svoj put između kamenja i stijena, ili miruje u pješčanim jezercima. Splet stijena, korijenja i granja. Lijepo je gledati slapove i slapiće koji u neprekinutom nizu teku poput rastročenog biserja.

Gore, poslije dužeg strmijeg uspona, promatram okomitu visoku stijenu koja se gubi u zelenilu, prelazim na drugu stranu i blažim usponom stižem

na najvišu točku kanjona. Ovdje je svjetlige, padine su prošarane cvijećem. Živnuo sam i ispaо na livadu punu sunca i topline, i bržim korakom hodam po šumskom kolskom putu s podosta blata. Moj stari dobar drug šara terenom, pravi potkove, kruške, paragrafe i kojekakve likove iz priča. Uskoro sam na raskrižju, gdje s desna prilazi markacija s vrha Ivanščice, koja preko Male Ivanščice, Železnice i Velike Ravni podno Huma, nastavlja u mojojem pravcu za Vodice, odnosno na prijevoj Podrinskog Gupca i Huma zvanog Ferenčevi krči. Ovdje na livadi pod pumpom perem gojzerice od blata i osvježavam se.

Preko livade, kroz voćke dolazim do planinarskog doma "Ham-Pokoje", smještenog na kraju livade što se spušta u gaj. Tu, u sjeni mirisne akacije, kod izvora, rođen je moj stari dobar drug. Slušam njegovo mrmljanje što me nema češće, pročistim kanalići i on ubrza, živnu i nestu u šumi, a misli polete iznad šumetina, livada i kanjona do livade pećina. Prenu me kliktaj jastreba, podem gore i s terase uživam u jednom od najljepših vidiča na sam vrh Ivanščice, vrhove Male Ivanščice i niz grebena. Pogled mi privuku velike crvene ruže na terasi, povjetarac njiše vlati trave, lišće šušti i polako, polako tonem u šuštav san.

U Velikom Kozjaku ima još puno toga za penjanje

Dr. BORISLAV ALERAJ, Zagreb

I ovoga smo ljeta posjetili stijene Velikog Kozjaka. Bilo nas je više nego lani jer su se nama "fossilima" pridružili i mladi penjači iz AO PDS Velebit i Željezničar. Tako je to zapravo bio pravi mali penjački tabor. Uz penjanje, bila je tu i vatrica, i gitara, i pjesma navečer, i penjačke priče. Dogovorili smo se da tako bude i dogodine. Penjalo se dosta, pretežno prvenstveno. Diplomski smjer, Divokozina ispaša, Ponedjeljak, Varijanta bez čekića neki su od uspona. O njima će pisati njihovi prvi penjači, a ovdje opisujem dva nova smjera na Velebitu u čijem sam nastanku i ja imao sreću

sudjelovati. Započeli smo u dane tabora, a završili dva tjedna poslije.

Prijateljski odvojak

Sjeverna stijena Velikog Kozjaka, Velebit

Pristup od planinarskog skloništa Lubenovac kao za druge smjerove u sjevernoj stijeni (vidi HP 5/95).

Ulezakao i za Prijateljsku jarugu. Ući u taj smjer i po njemu oko 1,5 D do mjesta gdje se I. otvara strma razvedena ploča koja vodi na greben.

Opis: Po ploči slijedeći žlijebove gore 1 D do obraslog dijela koji seže do samog grebena. Ne izlazeći na greben, da se izbjegne probijanje kroz gustu klekovinu, prijeći d. uz donji rub klekovine nekoliko m. na usku policu pod strmom žlebinom u kutu stijene (III, osig.). Po žlebinu gore i malo I. (V) u škrbinu na grebenu (osig.). Pogled iz škrbine I. otvara razveden lagan žlijeb kojim još 1,5 D (II) do ruba stijene.

Silaz: S ruba stijene spustiti se u plitku travnatu vrtaču kamo izlaze i drugi okolni smjerovi (Prijateljski, Četiri fosila). Iz nje u veliku vrtaču pod vrhom V. Kozjaka i dalje po markiranom putu kao što je opisano (HP 5/95 i 12/95).

Prvi penjali Borislav Aleraj i Vladimir Mesarić 27. VII. 1996. Ocjena III, V, II. Visina stijene oko 100 m. Vrijeme penjanja 1,5 h.

Izlazna varijanta Jaruge za silaz ničice

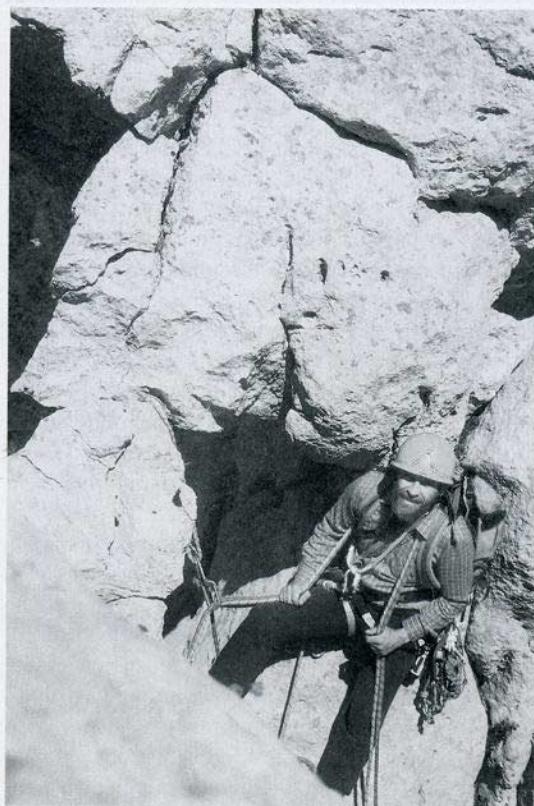
Veliki Kozjak, sjeverna stijena

U gornjoj četvrtini Jaruge za silaz ničice, odakle taj smjer skreće I. prema izlazu na obrasli greben (vidi opis), d. se odvaja zasebna strma razvedena jaruga.

Opis: Ući d. u razvedenu strmu jarugu i njome ravno gore držeći se d. strane, kroz prevjesan kratak kamin (-VI) u ploču i na rub stijene.

Silaz: Ovim se smjerom ne stiže na obrasli greben na rubu plitke vrtače, kamo izlazi Jaruga za izlaz ničice, nego desnije, na rub velike vrtače pod vrhom V. Kozjaka. S ruba se po krševitoj padini spustiti ravno dolje u vrtaču, pa na drugu stranu do markiranog puta i po njemu dolje prema Lubenovcu.

Visina varijante oko 50 m. Ocjena IV (-VI). Datum uspona 27. VII. 1995. Prvi penjači Borislav Aleraj i Vladimir Mesarić. Napomena. Varijanta se može penjati i zasebno, kao mali dodatak pri silasku niz Jarugu, nakon nekog drugog uspona.

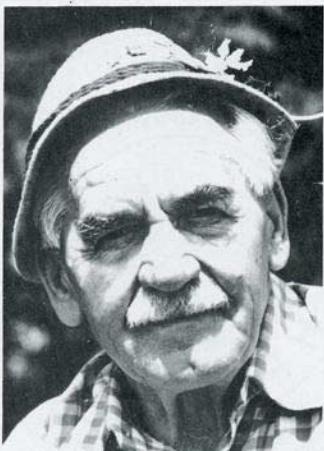

V. Mesarić u smjeru Prijateljski odvojak

Foto: B. Aleraj

In memoriam

DRAGO ŠEFER

Šestoga je rujna prestalo kucati jedno veliko planinarsko srce. Radosno je kucalo po planinama, a prestalo kucati i od tuge za planinama koje nije više mogao pohađati. Umro je planinarski veteran Bosne i Hercegovine, ali i Hrvatske, naš omiljeni barba Drago Šefer. Rodio se u Sarajevu 14. svibnja 1908., gdje je uz osnovnu školu završio i Veliku realku. Do drugog svjetskog rata bio je službenik na željeznici i privatni namještenik, a poslije rata radio je u GO sindikata BiH, Gradskom narodnom odboru Sarajeva i poduzeću "Park" u Sarajevu, sve do umirovljenja 1965. godine.

Od 1924. član je PD "Romanija" i Planinarske sekcije SK "Slavija" u Sarajevu, od 1934. do 1941. Društva "Prijatelj prirode", a nakon rata PD "Bjelašnica" Sarajevo. Bio je vrstan alpinist i jedan od prvih penjača u BiH. Kao skijaš, prvak je skijanja u BiH 1933. godine.

Nakon umirovljenja doselio se u Makarsku. "Od prvog pogleda i dodira Biokovo me očaralo svojom monumentalnošću", znao je reći. Dao je snažan poticaj obnavljanju PD "Biokovo" Makarska 1974. godine. Bio je više godina svestrano djelatan kao član uprave, da bi na skupštini 7. travnja 1984. bio proglašen počasnim, doživotnim predsjednikom. Zbog poodmakle dobi, iz obiteljskih razloga odlazi 1988. svom sinu Sergiju i njegovoj obitelji u Beograd.

Šefer je nosilac dvaju Zlatnih znakova PSJ, Zlatnog znaka PSH i PS BiH, brončane i srebrne plakete SOFK Makarska te Plakete HPD "Biokovo" Makarska i Povelje počasnog predsjednika.

Šefer se iskazao i kao planinarski pisac. Više je

članaka objavio tridesetih godina u sarajevskom časopisu "Snaga", a od 1974. do 1988. u našem časopisu i u mjesecniku "Makarska rivijera". Svoje pisanje i doživljavanje planina okrunio je knjigom "Planinarski zapisi" 1984. godine, u kojoj iznosi kao temeljnu poruku. Brojni njegovi planinarski znaci iz BiH i Hrvatske, a pogotovo makarski štovatelji i sljedbenici, s pjetetom će se sjećati velikog planinarskog zaslужnika Drage Šefera, a njegova će slika krasiti prostorije HPD "Biokovo" u Makarskoj.

Ivo Puharić

MILIVOJ BAKOTIN

Dana 25. kolovoza HPD "Kozjak" iz Kaštel Sućurca ostalo je bez svoga dopredsjednika, dragog prijatelja Milivoja Bakotina. Milivoj je rođen 1.1.1926. godine. Nemjerljiv je doprinos kojim je zadužio planinarstvo, a ponajviše u izgradnji planinarskog doma "Putalj" na padinama Kozjaka. Član je društva od njegova osnutka, sudionik je skoro svih društvenih akcija, a mnogima je i sam bio pokretač.

Za svoj je trud dobio brončani, srebrni i zlatni znak bišvog PSJ a isto tako i HPS.

Život je ponekad okutan i oduzima nam one koje volimo i cijenimo, pa nam je tako uzeo i Milivoja. Ali sjećanje na dragoga čovjeka i prijatelja živjet će u svima koji smo imali zadovoljstvo raditi i planinariti s njim.

Obljetnice

● Proslava 20. godina Koprivničkog planinarskog puta. Po pravom jesenskom ugodaju održana je 28. rujna proslava 20. obljetnice od otvaranja Koprivničkog planinarskog puta (KPP). Sudionici i planinari su se prikupili kod planinarskog skloništa "Rudi Jurić" na visinskoj točki "Pesek" na sjeveroistočnim obroncima Kalničkog gorja.

Do početka proslave u 11 sati prikupilo se preko 300 planinara, od toga 124 iz 18 planinarskih društava Zagreba, Varaždina, Čakovca, Samobora, Ogulina, Crikvenice, Sesveta i Mrkoplja. Najbrojniji su bili članovi HPD "Željezničar" iz Zagreba sa 46 i HPD "Zagreb-Matica" s 30 planinara. Iz HPD "Bilo" bio je prisutan 181 član, od toga 37 seniora i 144 mlađeži.

Kraći pozdravni govor održao je predsjednik društva domaćina dr. Milivoj Kovačić. Na početku je minutom šutnje odana počast svima koji su žrtvovali svoje živote za slobodu nam Domovine Hrvatske. Nakon kratkog izlaganja u svezi s 20. obljetnicom KPP-a, koji je do sada prošlo 2.900 planinara i osvojilo posebnu spomen-značku, o uspješnom djelovanju društva koje ove godine broji 680 članova (od toga 85% mlađeži), govorio je tajnik županije Koprivničko-križevačke g. Ivan Cimbri-

Stotine mladih planinara na 20. obljetnici KPP-a

šak. On je pozdravio prisutne i zaželio im ugodan boravak. U ime pokrovitelja proslave, Gradskog poglavarstva Koprivnice, g. prof. Marijan Špoljar, član Gradskog poglavarstva, pozdravio je velik broj planinara i uspješno djelovanje članova HPD "Bilo", a osobito uspješno i dugogodišnje okupljanje mlađih. HPS su zastupali prof. dr. Željko Poljak i pukovnik Hrvatske vojske prof. Željko Gobec. Poljak je u svom izlaganju istaknuo kako HPD "Bilo" u ovom ravnicaškom kraju uspješno djeluje već od 1928. godine, a po aktivnosti je i broju mlađih planinara već nekoliko godina u vrhu planinarskih društava u Hrvatskoj.

Veteran hrvatskog planinarstva, bivši alpinist i uspješni atletičar Zdravko Ceraj, iako već u 76. godini života, rado dolazi u Koprivnicu. On je u ime Planinarskog saveza grada Zagreba pozdravio prisutne. Poslije prigodnih govora još nekoliko predstavnika planinarskih društava, započeo je željno očekivani kviz znanja iz povijesti hrvatskog planinarstva. Svi prisutni, a naročito mlađi, pokazali su veliko zanimanje i davali dobre odgovore na postavljena pitanja. Najuspješniji su osvojili vrijedne nagrade koje su za ovu prigodu osigurala koprivnička poduzeća i ustanove Podravka, Sloga, Izvor, Bilokalnik Holding, Panonska pivovara, Hrvatske šume - uprava Koprivnica, Belupo, Podravska banka, Županija Koprivničko-križevačka, Croatia osiguranje-poslovница Koprivnica, Gradsко poglavarstvo grada Koprivnice i tiskara Vjekoslav Strah, donator prigodnih naljepnica. Za zabavni dio pobrinuo se planinar Vladimir Dolenc, pjevajući uz gitaru planinarske pjesme i napjeve.

Velika kolona planinara uputila se zatim pješke stazom KPP-a do kontrolne točke 2. u Črnoj gori, pa do Rekreacijskog centra Podravke. Tamo su oni umorniji prevezeni autobusima. Nakon osvježenja i odmora, u popodnevnim satima svi zadovoljni i veseli krenuli kućama, neki autobusima a drugi vlakovima.

Povodom ove planinarske proslave bila je od 23. rujna do 1. listopada u Knjižnici i čitaonici "Fran Galović" priredena prigodna izložba, koju je sa zanimanjem razgledao velik broj gradana Koprivnice.

● **HPD "Klek" Ogulin obilježilo 25. obljetnicu.** U nedjelju 6. listopada u domu na Kleku svečano je obilježena 75. obljetnica djelovanja Društva. Vrijedni članovi, predsjednik Franjo Petrušić, član izvršnog odbora Đurđa Porubić te njezin suprug Bajs u dom su otišli dan prije, pripremili prostorije i sve ono potrebno za "iće i piće". Od pozvanih društava odazvali su se članovi HPD "Sisak" i "Bijele stijene" iz Mrkoplja, a uz

njih i gospodin Ivica Petrušić, direktor HEP-a, pogon Ogulin. Pljeskom je pozdravljen dolazak doajena ogulinskog planinarstva Ferde Uršana. On se daleke 1932. godine prvi put popeo na Klek. (roden je 1915. godine). Najmlađi planinar i prvi puta na Kleku bio je Valentin Pleše iz Mrkoplja (10 godina).

Prisutne je pozdravio predsjednik, a tajnik je dao kratak prikaz djelovanja Društva, s posebnim osvrtom na djelatnost oko uređivanja doma i staze za uspon na vrh Kleka. Dugogodišnji prijatelji i česti gosti Siščani poklonili su vrlo lijep zidni tanjur s motivima Siska, koji je odmah postavljen u društvenoj prostoriji doma. Kulinarски umijeće gospode Durđe, uz asistenciju Mile Božičevića, dokazano je odličnim planinarskim ručkom, potpomognutim raznim aperitivima i istarskim merlotom. Veselom raspoloženju pridonio je sa svojom gitarom i pjesmom Ivica Polić, nekadašnji član grupe "Harlekini". Najgorje smo prošli s vremenom: kiša i magla, i opet kiša i magla!

(M. Pavešić)

● **25 godina Istarskog planinarskog puta.** Istodobno s proslavom 120-godišnjice Željezničke pruge u Istri, koja je održana u Pazinu, proslavljena je i 25. godišnjica IPP-a u Brgudcu. Iz Pule je krenuo Muzejski vlak u Pazin, gdje je održana središnja svečanost, a na ž. postaji Lupoglav okupili su se planinari iz Zagreba (HPD "Željezničar"), Čakovec i Pleternice. Nakon ispraćaja Muzejskog vlaka, 77 planinara se uputilo u Brgudac, gdje je u Društvenom domu okupljene pozdravio Željko Marinac iz Buzeta. Organizatoru IPP-a odano je priznanje za održavanje puta od 1971. do danas. Svečanosti su pridonijeli Direkcija HŽ, općina Lanišće te Buzetska i Zagrebačka pivovara. Za razliku od 1971., danas su drugačije mogućnosti prilaza IPP-a. Iz Rijeke autobusom HŽ do ž. postaje Lupoglav, dalje preko sela Pristava i Semić pješice do Brgudca (dovle se može kolima), odakle uspon do doma na Koritima. Druga je mogućnost iz Rijeke autobusom u Vele Mune, odakle markiranim stazom na vrh Orljaka (1106 m) i silaz do pl. skloništa u selu Račja Vas. Od Račje Vasi markacijom na vrh Gomilu (1026 m) i dalje preko sela Trstenika i vodovoda na Žbevnicu (1014 m). Iz Račje Vasi može se do ž. postaje Počekaj (kolodvor za Buzet) preko sela Pečića i Klenovčaka. U blizini je genetski centar "Nugla" i selo Slum, gdje je žig "Put božura" kod obitelji Počekaj. U nedjelju se iz Rijeke može autobusom na Poklon do pl. doma, odakle lijevo na vrh Učke ili desno na vrh Planika (1273 m) te dalje uz Bončićevu kuću do Brajkovog vrha ili kuću na Koritima. Obavijesti o IPP-u na tel. 01-193-101 (poslije 20 sati)

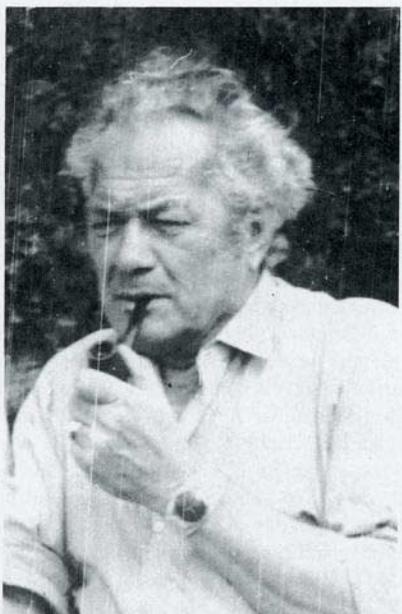
(J. Sakoman)

ISPRAVAK:

U prošlom broju na str. 263, desni stupac, ispravni podnaslov glasi: Slani - Dol - Mali Lovnik - Pl. dom Sv. Bernarda 1,15 sati (pogrešno stoji M. Lipovac umjesto M. Lovnik).

Tko je tko u hrvatskom planinarstvu

VELIMIR NEFEROVIĆ

Neferovića svojataju atletičari, skijaši i planinari, pa je pitanje tko je od njih u pravu. Možda nećemo pogriješiti ako priznamo da zapravo postoje tri "Nefi", jer je u svakoj od tih disciplina postao pojam. Ipak, najdulje je i najupornije vezan uz planinarsku organizaciju i u njoj je možda ostavio najdublji trag, osobito u alpinizmu. Mnogo je godina bio duša PD "Željezničar" u Zagrebu, što je i razumljivo s obzirom da je profesionalno bio vezan uz željeznicu (radio je inspekcijske poslove, a umirovljen u svojstvu željezničkog savjetnika). Valja još istaknuti da je on jedan od posljednjih živih članova predratnog alpinističkog odsjeka HPD-a koji je osnovan g. 1935. No, počnimo ispočetka!

Rodio se 19.5.1911. u Gradačcu i već je kao desetogodišnjak na Romaniji. Ozbiljnije se počeo baviti

skijanjem i planinarstvom 1928. kao gimnazijalac. Kad mu je otac premješten iz Bosne u Zagreb, već 1933. postaje članom HTK "Sljeme", a kad je 1941. "Sljeme" ukinuto, članom HPD-a. Već 1937. pohada penjački tečaj Alpinističke sekcije HPD-a, a zatim i sve ostale njegove tečajeve i škole do 1943. God. 1941. mu Alpinistički odsjek HPD dodjeljuje pravo na doživotno nošenje znaka "Alpinist". Kad je 1945. ukinut HPD, Nef osniva Sekciju za planinarstvo, alpinizam i skijanje u FD "Lokomotiva". Poslije je ta sekcija prerasla u PD "Željezničar", u kojem Nef neumorno osniva i vodi razne sekcije. Tako 1954. osniva alpinističku sekciju i ostaje joj pročelnikom do 1961. Te godine osniva Sekciju seniora i pročelnikom joj ostaje do 1966. Od 1956. do 1960. je pročelnik Sekcije vodiča. Kao planinar je obilazio, osim hrvatskih planina, slovenske Alpe i Tatre, osobito zimi na skijama. Već godine 1938. bio je na vrhu Etne. Kao svestrani planinar (bavio se šipilarstvom, fotografijom, GSS-om, držao predavanja, radio na obnovi doma na Oštretu), odgojio je generacije planinara, alpinista i skijaša. Svi ga sa zahvalnošću pamte, sjećaju se njegove upornosti i dinamičnosti.

Red je da spomenemo i Nefu kao atletičara. Bio je član ASK-a od 1927, Concordije od 1930, HAŠK-a od 1932. Osvojio je 51 kolajnu u trčanju na 60, 100 i 200 m, štafeti, bacanju kugle, kopljia i diska, od 1927. do 1943. Osobito se istaknuo u skijaškom sportu kao natjecatelj, organizator i instruktor. Od 1965. do 1970. je predsjednik Zbora skijaških sudaca Hrvatske. Već 1933. je kao HAŠK-ovac juniorski prvak Zagreba u daljinskom skijanju na 18 km, na Medvednici. Bilo je teško u nekoliko riječi sažeti sve što je u svojoj bogatoj biografiji Nef učinio za druge, pa ćemo, uz čestitku za 85. rođendan, završiti s popisom najvrednijih priznanja što ih je stekao: Zlatna plaketa SFK Zagreba 1963, Srebrni znak PSJ 1962, Zlatni 1975, Zlatni znak HPS 1968, Zlatna plaketa Skijaškog saveza Hrvatske 1976, Zlatna plaketa Atletskog saveza Jugoslavije 1971. Uz to je bio međunarodni atletski sudac (ispit je položio 1943.), a od 1957. savezni skijaški sudac. (ŽP)

Planinarstvo u tisku

● "Planinarov savjetnik". Gorska služba spašavanja Planinske zveze Slovenije u Ljubljani izdala je nedavno knjižicu "Gornikov svetovalec" (Planinarov savjetnik) u 20.000 primjeraka. Dijeli se besplatno, a svrha joj je, kao što i naziv kaže, savjetovati planinare kako da bezbrižno uživaju u planini. Zapravo je riječ o prijevodu austrijskog "Alpin Ratgebera" koji je objavljen prošle godine. Preveo ga je ing. Pavle Šegula, a za slovenske planinare prilagodio Albin Vengust. U njemu je skupljeno iskustvo generacija iskusnih planinara i ne bi bilo na odmet da bude preveden i na hrvatski. (ŽP)

● "Glorija" o ljekovitosti Medvednice. U ženskom časopisu Glorija br. 85 od 23. kolovoza na pet stranica se opisuje boravak glumca Fabijana Šovagovića na Sljemenu, gdje se svakodnevnim šetnjama, u pratnji svoje žene Maje, uspješno oporavljao od četvrtog moždanog udara (**sl. desno**). Citiramo Maju: "Ja sam prava sljemenologinja i poznajem dobro svako drvo i stazu. Na Sljeme-nu se već 25 godina, dva do tri puta na tjedan, s dvije prijateljice, Dubravkom Babić i Anom, uspinjem na Zagrebačku goru. Mislim da smo najuspornija i najjača ženska planinarska ekipa. Žao nam je samo što na olimpijadama nema i discipline planinarenje. Mi bismo, sigurna sam u to, osvojile najmanje jednu medalju. Mislim da bi i moj Šovo, sad kad u nogama ima i 15 kilometara dnevno, bio spreman na odličje!" (ŽP)

Obavijest preplatnicima

Idući broj "Hrvatskog planinara" izlazi u prvoj polovici prosinca kao dvo-broj za studeni i prosinac, u povećanom obujmu.

Na nepopularno rješenje u obliku dvobroja primorava nas velik broj neu-rednih preplatnika zbog čijih dugovanja ne možemo na vrijeme namiriti tiskarske troškove.

Molimo sve dužnike da izmire svoju obavezu kako ne bismo bili primorani da im ubuduće obustavimo časopis.

U posljednjem ovogodišnjem broju bit će priložena i poštanska uplatnica za preplatu u 1997. godini.

Zaštita prirode

● **Protiv mototrka u planinama!** Komisija za zaštitu prirode HPS se već dvije godine uporno zalaže za zabranu održavanja mototrka u zaštićenim područjima planinske prirode, na žalost bez uspjeha, premda je već prije dala potporu Državnoj upravi za zaštitu kulturnog i prirodnog nasljeđa za donošenje takve zabrane, po uzoru na Sloveniju. Organizirani su i brojni protesti NVO za zabranu mototrka na Medvednici (HPS KZP, Zelena akcija i dr.). Nažalost, to se stanje i pogoršalo. Dana 18. rujna upozorila je Središnjica EKO-patrola putem sredstava javnog informiranja da će se u povodu naše akcije "Očistimo Medvednicu" održati 21. i 22. rujna na Medvednici dvodnevne mototrke. Čak je tom prilikom održano i nacionalno prvenstvo Slovenije, budući da se to u Sloveniji ne može, jer Slovenci štite svoju prirodu. Na skupu planinara i ljubitelja prirode "Učka '96" 22. rujna na Veprincu upozorenje je na pogubne posljedice za prirodu i ljudi od održavanja mototrka na Učki i Lisini, i to u prisutnosti predstavnika Županije istarske i Županije primorsko-goranske te Državne uprave za zaštitu kulturnog i prirodnog nasljeđa. (IS)

● **Akcije za čiste planine.** Povodom Svjetskog dana čistih planina (26. rujna), tijekom rujna su održane brojne akcije "Za čiste planine" (Medvednica, Učka, Promina, Velebit i dr.). Nositelj ovih akcija bila je Središnjica EKO-patrola i EKO-patrele u planinarskim društvima. (IS)

● **Hoće li - Kornati, Plitvice i Krka opstati kao nacionalni parkovi?** Tragom članka objavljenog u Večernjem listu od 15. rujna pod naslovom "Glad za novcem guta Plitvice" problematiziran je opstanak Plitvice, Krke i Kornata kao nacionalnih parkova. S tim u svezi su u okviru HPS KZP pokrenute brojne inicijative za njihovu obranu. O tome je vođen i razgovor s g. Ivom Bralićem iz Državne uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine, gdje nam je pruženo uvjerenje da nema osnova za zabrinutost. Ipak smo se složili da treba rigorozno zabraniti izgradnju turističkih objekata u nacionalnim parkovima, a neki su već i srušeni (jedan objekt u NP Krka), a i posjete izletnika tim parkovima treba svesti na ekološki održivu mjeru (najugroženije su Plitvice i Krka). (IS)

● **Skup planinara i ljubitelja prirode "Učka '96".** PD Orljak Opatija i Komisija za zaštitu prirode organizirali su povodom Svjetskog dana čistih planina 21. i 22. rujna na Veprincu Skup planinara i ljubitelja prirode "Učka '96", koji je održan pod motom "Učka,

park-šuma". Tim povodom je u nedjelju 22. rujna na Veprincu održan otvoreni Sastanak stručnjaka i predstavnika NVO za zaštitu Učke i Lisine. Cilj je bio da se usklade dosadašnji napor za učinkovitiju zaštitu Učke i njeno proglašenje parkom prirode te da se zaštićeno područje Učke tretira jedinstveno na području obadvije županije (Istarske i Primorsko-goranske). (IS)

● **Izložbe planinarskih fotografija "Žumberak, park prirode".** Povodom Svjetskog dana čistih planina, Komisija za zaštitu prirode HPS je putem svoje "Zelene propagande" organizirala dva postava Izložbe planinarske fotografije "Žumberak, park prirode", i to 21. i 22. rujna na Veprincu i od 10. rujna do 26. listopada u Zagrebu u Glavnoj pošti, Jurišićeva ulica. Izložba je postavljena zalaganjem Đenke Špralja iz KZP HPS i uz potporu Hrvatske pošte. (IS)

Ne pali vatru u šumi!

Speleologija

● **Speleološki logor "Biokovo '96".** Od 10. do 25. kolovoza održan je spel. logor na Biokovu, u predjelu vrha Kimet (1536 m). Najviše je bilo članova SO Velebit, zatim SO Biokovo iz Makarske i SO Mosor iz Splita. Iz SO Velebit bili su Marko Andreis, Darko Bakšić, Tanja Bosak, Ana Čop, Tihana Dasović, Marko Grgin, Nives Hlubna, Željko Hrastinski, Sunčica Hraščanec, Neven Kalac, Dubravko Kavčić, Damir Lacković, Jagoda Munić, Ljiljana Novosel, Vesna Ogrizović, Petar Petrović, Ivica Radić, Zrinka Sisek, Leonara Smirnjak, Andrej Stroj, Ana Sutlović, Gordana Tomšić, Darko Troha, Mislav Vedriš, Trpimir Vedriš, Ivančica Zovko. Istraženo je ukupno 27 jama. Najdublje su "Čuljak jama" (br. 112), oko 155 m, zatim jama broj 105, 111 m, "Jama malog puha" (br. 119), oko 105 m i jama "Boreal" (br. 103), 85 m. Posljednjih dana logora istraživana je jama broj 120 do dubine od oko 130 m, ali kamen pada još oko 70 m. Nastavak iduće godine. Osim toga, Makarani iz SOB-a su za vrijeme prvog vikenda istražili jednu jamu duboku 135 m. Logoru su posebnu pomoć pružili članovi SOB Stipe Bušelić, Mišo Gojak, Tonći Grgasović i Vibor Sumić. (Darko Bakšić)

● **Speleološka istraživanja na sjevernom Velebitu.** Od 20. srpnja do 10. kolovoza održan je spel. logor na Velikom Lubenovcu (sjeverni Velebit). Bilo je nazočno 18 speleologa iz Slovačke i 13 iz Hrvatske. Na području Kozjaka, Malog Kuka, Rožanskih i Hajdučkih kukova istraženo je ukupno 11 jama. Od toga su najdublje Slovakia (oko 1017 m), Marijana (oko 250 m) i "Obadov ugriz" - SOV 7 (oko 125 m). Točne dubine znat će se nakon obrade podataka. Slovaci su otkrili slovački speleolozi 28. srpnja 1995. i tada se spustili do 516 m dubine. Ove godine su nastavili već od prvog dana logora, a kako je bilo potrebno sve više speleologa za rad u ovoj jami, obustavljeni su istraživanja na ostalima. Ulag u Slovaku nalazi se na rubu velike ponikve iza Malog Kuka (oko 1530 m). Sada je druga po dubini u Hrvatskoj, iza Lukine jame, ali istraživanje još nije završeno. U jami je pronađena hrvatska endemska pijavica Croatobranchus mestrovi već na dubini od oko -460 m. Dosad je nađena jedino u Lukinoj jami. Zamijećena je bogata spiljska fauna što će zasigurno biti zanimljivo za biospeleologe. (Darko Bakšić)

● **4. Internacionalna škola krša** održana je u Postojni, 24-28 lipnja. Institut za istraživanje krša iz Postojne bio je organizator 4. škole klasičnog krša. Kao logični nastavak slijeda glavnih tema dosadašnjih škola (krš, krška polja, vrtače), tema ovogodišnje škole bile su jame. Okupilo se tridesetak ljudi iz nekoliko zemalja (Slovenija, Japan, Ukrajina, Italija, Austrija, Rumunjska, Poljska) različite dobi i zanimanja. Iz Hrvatske su sudjelovali Nenad Buzjak iz SSHGD, te Damir Lacković i Ana Čop iz SOV-a. Uvodno predavanje obuhvatila su definiciju jama, povijesne i teoretske postavke o jamama, klimatske i dinamičke faktore koji utječu na razvoj jama te primjere jama u okolini Postojne. Idući referati su se bavili primjerima iz raznih dijelova svijeta. N. Buzjak je prezentirao rad "Medjame (Samoborsko gorje) - primjer nastanka jama u gornjetrijaskom dolomitom", a D. Lacković i A. Čop "Krš i špilje Bolivije". Poslijepodne su bili terenski izleti. Prvi dan cilj je bila visoravan Nanos u blizini Postojne, sljedeći dan jame Matarskog polja i Jamca pri Škrinjarcih (130 m), a treći dan Logaška jama. U jamu su nas spustili vitiom, koje su sami napravili jamari Logateca. Nakon 35 m vertikale slijedila je šetnja 300 m dugačkim, bogato zasiganim kanalom. Poslije smo posjetili i ulaz u Gradišnicu, jamu koju je već u 17. stoljeću opisao Valvasor, a W. Putick se 1886. spustio u nju pomoću viti. Duboka je 227 m, a ulazna vertikala je 65 m. Oscilacija vode u njoj dosiže i 50 m. Posljednji smo dan proveli na ljestvama. Spustili smo se u Abisso di Trebiciana ili Labodnici (329 m) u Italiji. 270 m ulaznog niza vertikala svladava se s pomoću fiksnih

metalnih ljestvica. Nakon 45-minutnog sruštanja je golema dvorana kroz čiji donji dio teče rijeka Timavo. Labodnica je istražena još 1841. i dugo vremena bila je najdublja na svijetu. Poslijepodne smo posjetili kamenolom Lipicu, gdje su se na terenu mogle uočiti pojedine faze u genezi jama. Večeri su bile rezervirane za druženje, prikazivanje dijapositiva i video projekcije iz svih dijelova svijeta. Ugodno društvo, nova poznanstva, kvalitetna organizacija, vrlo ljubazni domaćini, mnogo novih informacija te posebno terenski izleti obilježili su ovogodišnju četvrtvu školu. (Ana Čop)

● **Treće otvoreno velebitaško natjecanje** u speleološkoj orijentaciji održava se 16. studenog u špilji u kamenolomu Tounj. Ispitajte svoju sposobnost orijentacije u podzemlju i upoznajte lijepu, treću po duljini špilju u Hrvatskoj. Obnovite stara i sklopite nova prijateljstva na ugodnoj prijateljskoj večeri uz logorsku vatu. Staza duljine oko 2000 m običi će najzanimljivija mjesta, na kojima će se nalaziti kontrolne točke. Mjesto sastanka: željeznička postaja Tounj u 10 h (u postaji Tounj staju isključivo putnički vlakovi). Potrebno je imati osobnu opremu za špilje (kacigu i rasvjetu) i za bivakiranje. Natjecanje je ekipno, jedna ekipa sastoji se od dva ili tri člana. Simbolične pristojbe od 20 kn po ekipi na licu mjesta. Informacije na tel. (+385 1) 42 62 45, srijedom od 20-23 h u SO PDS "Velebit", Radićeva 23, Zagreb, ili kod Marka Andreisa na tel (+385 1) 616 90 52, svaki dan od 9-16 h (posao) ili (+385 1) 52 78 99, svaki dan (osim srijede) od 20,30 do 23 h (doma) (Ana Sutlović)

Orijentacijski sport

● **Kup "Rijeka '96".** Dana 23. lipnja u organizaciji PD "Torpedo" iz Rijeke, a uz logističku pomoć Nastavnog centra izvidnika HV u Delnicama, održan je primjeran Cup "Rijeka '96" u orijentacijskom trčanju. Istovremeno je održano i Juniorsko prvenstvo Hrvatske u muškoj i ženskoj kategoriji. Natjecanje je održano na karti Lisina 1995. god., 1 : 10.000, E=5 m. Prijavljeno je bilo 200 natjecatelja, nastupilo ih je 182 iz 8 hrvatskih klubova te dva gosta iz Velike Britanije. Staze je postavio Zoran Lazić, a kontrolor natjecanja bio je Ivica Lukačić. Poslove na startu i cilju obavili su: Zoran Lazić, Saša Vignjević, Dolores, Milivoj Tijan, Sava Šepić, Veljko Paškvan, Dražen Štifter i Zdravko Lazić. Prigovora ili žalbi na natjecanje nije bilo. Nagrade u juniorskoj kategoriji uručio je pročelnik KO HPS Ivan Hapač, a Kupa Rijeke Zoran Lazić. Klubski pobjednik je POK HV "Jelen" Jastrebarsko.

Klubska tablica: 1. POK HV "Jelen" Jastrebarsko 33, 2. POK "Maksimir" 32, 3. POK "Torpedo" 14, 4. PD "Vihor" 13, 5. PD "Sljeme" 10, 6. PD "Japetić" 9, 7. PD "Kapela" 4, 8. PD "Runolist" 1.

Zahvaljujemo se Odjelu za šport grada Rijeke na razumijevanju i financijskoj pomoći, Nastavnom središtu izvidnika HV iz Delnica na logističkoj pomoći te kontroloru natjecanja Ivici Lukačiću.

Rezultati: seniori (m): 1. Tihomir Salopek "Sljeme", 2. Tomislav Kaniški "Maksimir", 3. Goran Šukačić "Vihor". Seniorke: 1. Neda Punek "Vihor". 2. Dunja Uročić "Maksimir", 3. Martina Bedeković "Kapela".

Juniori: 1. Edin Smalić "Torpedo", 2. Danijel Fabijančić "Jelen", 3. Danijel Lovrić "Sljeme". Juniorke: 1. Saša Glagolić "Vihor", 2. Sandra Stinčić "Jelen", 3. Jelena Telišman "Japetić". Kadeti (m): 1. Kristijan Stanić "Japetić", 2. Stjepan Hrovj "Jelen", 3.

Milan Šašić "Torpedo". Kadetkinje: Ana Ješovnik "Jelen", 2. Tea Kružić "Torpedo", 3. Iva Kružić "Torpedo".

PD "Torpedo" Rijeka izdalo je XXI broj "Orijentacije". Već po tradiciji, i ovaj broj obiluje iscrpnim podacima o takmičenjima i, što je posebno svrshodno,

sadrži adresar klubova. Pored teksta otisnuto je u vrlo dobroj tehnici nekoliko takmičarskih karata. Posebno je dobro obrađen Kup Jastrebarsko. Članak "Krpelji prijete" vrijedi pročitati i navedenog se pridržavati. Nažalost, oni su tu i o zaštiti se mora voditi briga.

(Miljenko Pavešić)

Vijesti

● **Radna djelatnost na Kleku.** Posljedne nedjelje mjeseca rujna održana je na Kleku hvalevrijedna radna djelatnost ogulinskih planinara. Franjo Petrušić, Miljenko Pavešić i Bruno Grdić postavili su 70 metara sajle na strmom i skliskom dijelu staze za uspon na vrh Kleka. Tim je radom riješen dugogodišnji problem koji je sve više ugrozavao uspon. Za to vrijeme su Zvonko i Damir Domitrović te bračni par Fumić ličili drvenariju u domu, uredivali i čistili prostorije te oprali prozore. Dom je stvarno zablistao te će sad boravak biti znatno ugodniji. Vrijedno je istaći da je svoj doprinos dao i naš dugogodišnji član Vojko Polić. Zbog zdravstvenih tegoba ne može djelovati na Kleku, no dao je svoju bušilicu i svrdla za bušenje rupa u stijeni, a usput je nasadio sjekiru čiju su držalicu slomili vrijedni cjeapači drva.

(M. Pavešić)

● **V. zelena nedjelja Medvednicom.** U nedjelju 9. lipnja na startu kod Tunela okupilo se mnogo Zagrepčana da pobjegnu iz vrućeg Zagreba. Neki su krenuli žičarom. Na samom vrhu Medvednice vrlo je ugodno, temperatura ispod 20°C. U kapelici Kraljice Hrvata odmor i sv. misa. Neki nastavljaju do Hunjke, dok ostali idu na Puntjarku, da dočekaju pješake od

Tunela. Nude se kolači i pića, svira glazba. Organizator Hrvatski športski savez za rekreaciju. (J. Sakoman)

● **Naš župnik u Rocky Mountainsu.** Tijekom posjete Kanadi, gdje je predvodio duhovnu obnovu u hrvatskoj katoličkoj zajednici u Hamiltonu i 44. godišnje hodochaće hrvatskih katolika Ontarija u Midland, župnik iz Svetog Martina na Muri u Medimurju, Blaž Tota, nije zaboravio i svoje planinarske djelatnosti, po kojima je i među planinarima u nas postao poznat. Sa svojim domaćinom, župnikom u Hamiltonu Marjanom Mihokovićem, posjetio je Rocky Mountains. Iako se nisu popeli na najviši vrh (Mt. Robson, 3954 m), obišli su ledenjak Columbija, jezero Emperor i vrhove do 3000 m. Prilikom posjeta, posebno ih je iznenadila neiskvana ljestvica i upravo nevjerojatna (za naše prilike) čistoća i uščuvanost tih predjela.

(KM)

● **Jezero na Sljemenu!?** U okviru projekta za gradnju sustava zaštite od poplave sela na sjevernoj strani Medvednice (sličan je projekt na prostorima okrenutim prema Zagrebu uglavnom već završen), u gornjem toku sljemenskog potoka Bistre započela je gradnja 4,5 m visoke betonske brane koja će omogućiti akumulaciju

Planinarski dom na
Kleku danas
Foto: Ž. Poljak

do 8000 prostornih metara vode, čime će na tom prostoru nastati pravo malo jezero! Nama planinarima to i nije toliko značajno, koliko je važno za produženje skijaške sezone na Sljemenu. Do sada, naime, sezona je bila ovisna samo o prirodnom snijegu. Bez obzira na to što na skijalištima na Sljemenu postoji nekoliko snježnih topova za pravljenje snijega, njihova je funkcija bila bitno smanjena nedostatkom dovoljne količine vode. Stvaranjem jezera koje se gradi nedaleko od donje stанице skijaškog trosjeda, i taj bi se problem konačno riješio. Na taj bi način središnji dio Medvednice, umjesto prošlogodišnjih sedamdesetak skijaških dana (sto, u odnosu na ranije godine i nije bilo malo!), produžio trajanje skijaške sezone na sigurnih stotinu dana s kvalitetnim snijegom. (KM)

● **Zagrebački dom u Kranjskoj gori.** Planinari, alpinisti, speleolozi, rekreativci, prilikom obilaska Julijskih Alpa ili Karavanki noćite u Kranjskoj Gori (SLO). Pitajte za zagrebačko odmaralište "Vladimir Nazor" u središtu mjesta, Borovška 48, koje nudi planinarski smještaj u višekrevetnim sobama sa sanitarijama na katu, po povoljnim cijenama. Obavijesti i prijave u Zagrebu, Maksimirска 51, tel. 01-21 01 00; 21 30 00; fax. 01- 21 97 17. U Kranjskoj Gori, Borovška 48, tel/fax +386 (0)64 88 10 14.

● **Gljivarski vikend.** HPD "Martinščak", Gljivarsko društvo Karlovac i Turistička zajednica grada Karlovca organizirali su u nedjelju, 15. rujna planinarsko-gljivarski vikend i zajednički ručak u planinarskom domu "Mt. Zadobarje" u Zadobaru na rijeci Dobri. Pozivu organizatora odazvalo se po lijepom, toplom i sunčanom vremenu 50-tak ljubitelja gljiva i planinarenja. (Dr. Ante Starčević)

● **U spomen Dragutinu Lermanu.** Požeški planinari, članovi HPD "Sokolovac", 100. obljetnicu Društva kane obilježiti nizom sadržaja. Najzahtjevnia je akcija zasigurno biti I. požeška visokogorska ekspedicija, predviđena za ljetо 1997. godine, a posvećena Požežaninu Dragutinu Lermanu, istraživaču Afrike i putopiscu. Cilj je uspon na najviši vrh "Crnog kontinenta", gotovo 6.000 metara visok Kilimandžaro, te posjet znamenitim prirodnim rezervatima u Keniji i Tanzaniji. Povodom službenoga predstavljanja ekspedicije, održana je krajem rujna svečanost u Hotelu "Grgin dol", kojoj su bili nazočni predstavnici lokalne i županijske vlasti, HV, policije, pojedinih firmi, te mnogi ljubitelji prirode. Sudionike ekspedicije predstavio je mr. Antun Lovrić, predsjednik HPD "Sokolovac", a o geografskom prostoru u kojem će ekspedicija boraviti, govorila je Višnja Kopecki, potencijalna sudionica pohoda. Također su prikazani i dijelovi video-zapisa o planinarima iz Jastrebarskog, koji su se uspeli na Kilimanjaro u siječnju ove godine. Ulomke iz putopisnih djela Dragutina

Lermana, Julija Kempfa, Franje Cirakija i Matka Peića, čitali su članovi Društva: Katica Bartošek, Vesna i Damir Matoković, te Manuela i Zdravko Čevapović, uz glazbenu pratnju tamburaškog sastava "Zlatna grana" iz Požege. (Ivan Jakovina)

● **Poprsje otkrivača Cerovačkih pećina.** U Gračacu u Lici, na željezničkom kolodvoru, otkriveno je spomen-poprsje Nikole Turkalja, graditelja ličke pruge i otkrivača Cerovačkih pećina, koje su otkrivene prilikom izgradnje pruge 1913. godine. Danas su Cerovačke pećine vrednovane u nas i u svijetu kao iznimno špiljski svijet. Sam otkrivač pisao je o njima u časopisu Obzor. Nikola Turkalj umro je 1947. Bistu je izradio bez naknade poznati kipar Ratko Petrić. (D. Mamula)

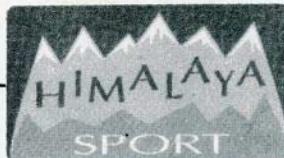
● **Solidarnost šibenskih planinara.** Petnaestak članova HPD "Kamenar" iz Šibenika, Svjetski dan čistih planina iskoristilo je na najbolji mogući način: organizirali su radnu akciju i - očistili drniški planinarski dom na Promini! Dom je oslobođenje dočekao potpuno devastiran, toliko uništen da je, zapravo, bio nepropoznatljiv! Članovi matičnog Planinarskog društva "Promina" već su napravili dio posla, no dosta ga je ostalo i za Šibenčane. Oni su se dali na uređenje okoliša i svih prostorija Doma. Iza njih ostao je čist, no od metaka i drugog streljiva, vrlo oštećen prostor. Kuća je, uglavnom, ostala bez prozora i vrata, bez pokućstva i bez sanitarija. Planinari su zaštitili prozore najlonском folijom a vrata daskama, kako od zimskog nevremena ne bi zgrada i dalje propadala. Članovi HPD "Kamenar" iz Šibenika obišli su tom prigodom vrh Promine te poznavajući drniško izletište kod izvora Točak, a s predsjednikom drniškog planinarskog društva Petrom Bukaricom dogovorili i iduće akcije. Čim prije, oni će obnoviti i popraviti zapuštene markacije, očistiti okolno raslinje od suvišnih grana te i dalje raditi na uređenju doma i njegova okoliša. Posao će, kao i ovaj put, organizirati eko-sekcija "Kamenara" (J.G.)

● **Slavonci na vrhovima Italije.** Sredinom srpnja je pedesetak slavonskih planinara boravilo desetak dana u Italiji. Bila je to ekspedicija sastavljena od planinara iz Požege (25), Našica (14), Osijeka (6) i Pleternice (1), koju je predvodio iskusni planinar i organizator brojnih pohoda, Drago Trošelj iz Našica. Osnovna im je zadaća bila uspon na Etnu (3370 m), najviši vrh Sicilije, te Corno Grande (2914), najviši vrh Apeninskog gorja u masivu Gran Sasso. Na te vrhove uspeli su se svi, među njima, osmogodišnji Marko Kantraček iz Požege. Posebice je bio srdačan susret s moliškim Hrvatima u pokrajini Molise, gdje ih je primio gradonačelnik Acquaviva Collecroca (Kruča), te mjesni svećenik, porijeklom iz Sinja, fra Petar Milanović. I u Kataniji, na Siciliji, Slavonci je jednako srdačno dočekao i ugostio nekadašnji hrvatski partizan Franc Bassila.

Opet planinarska prodavaonica u Kozarčevoj!

U prostorijama Društvenog doma Hrvatskog planinarskog saveza u Kozarčevoj ul. 22. otvara se sredinom studenoga ekskluzivna prodavaonica planinarske opreme.

Obavijest o datumu otvorenja i radnom vremenu dobit će sva planinarska društva u pismenom obliku.

TERMO JAKNE

EXOTERM JAKNE

SKI KOMBINEZONI

SKI ODIJELA

ZIMSKE JAKNE

VREĆE ZA SPAVANJE

PLANINARSKE HLAČE

ŠATORI

RUKSACI

TREKING CIPELE

PLASTIČNE CIPELE

PENJAČKE CIPELE

PENJAČKI POJASEVI

UŽETA

N O V O !

PRODAVAONE OPREME ZA BORAVAK U PRIRODI

VARAŽDIN:

ZAGREBAČKA 10

ROBNA KUĆA

ZAGREB:

KOZARČEVA 22

HPS FAX : 01/448 774

TEL: 01/455 79 11

HIMALAYA SPORT d.o.o.

Predstavništvo: 42000 Varaždin, Vrazova 8c - Croatia - Tel./Fax (042) 212 501

Pogled na slapove iznad jezera Kozjak - Plitvička jezera
(slika preuzeta iz Ekološkog glasnika I, 1996.)

CHROMOS
Tvornica grafičkih boja

CHROMOS
Printing Ink factory

za grafičku industriju proizvodimo:

- boje za sve tehnike tiska s pripadajućim primjesama,
- različita pomoćna sredstva za rad u tiskarama,
- grafičke lakove,
- po željama kupaca izradujemo boje i primjese.

za industriju prerade plastičnih masa proizvodimo:

- boje za bojenje polietilena, polistirena, PVC-a u obliku granula,
- boje u tekućem stanju za bojenje polietilena, polistirena, ABS-a,
- boje za bojenje nezasićenih poliesterova,
- boje za bojenje gume.